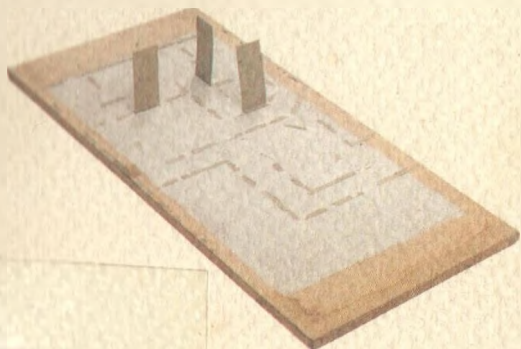

FRANZ ΚΑΦΚΑ

ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΛΛΕΞΑΝΔΡΑ ΡΑΣΙΔΑΚΗ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΕ ΚΡΙΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Τίτλος πρωτοτύπου :
DER BAU, 1923-24

Εικόνα εξωφύλλου :

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΙΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, *Κτίριο I*, 1984

ISBN 960 - 325 - 384 - 7

© 2001, ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΕ ΚΡΙΣΗ
Τριβουνιανού 15
Αθήνα, 116 36

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ – Σταύρος Πετσόπουλος
Φωκιανού 7 – Στάδιο, 116 35 Αθήνα
Τηλ. 7011.461 – FAX 7018.649
www.agra.gr

A
95525
200001

FRANZ KAFKA

ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΡΑΣΙΔΑΚΗ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΧΕΔΙΩΝ
ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΕ ΚΡΙΣΗ

ΑΓΡΑ

ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΑ ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ και δείχνει πετυχημένο. Από ἔξω δὲν φαίνεται οὐσιαστικά παρὰ μιὰ μεγάλη τρύπα, ἢ ὅποια ὅμως στὴν πραγματικότητα δὲν ὀδηγεῖ πουθενά. ἤδη μετὰ ἀπὸ λίγα βήματα συναντᾶ κανεὶς φυσικό, ἀδιαπέραστο πέτρωμα, δὲν θέλω νὰ παινευτῶ πὼς σχεδίασα τὴν παραπλάνηση αὐτὴ ἐπίτηδες, δὲν ἦταν παρὰ ὑπόλειμμα μιᾶς ἀπὸ τίς πολλές μάταιες ἀπόπειρες οἰκοδόμησης, ἀλλὰ τελικά μοῦ φάνηκε σκόπιμο νὰ ἀφήσω τὴ μιὰ αὐτὴ τρύπα ἀνοιχτή. Φυσικά, κάποια τεχνάσματα εἶναι τόσο λεπτά πού γίνονται παγίδα ἀπὸ μόνα τους, τὸ γνωρίζω καλύτερα ἀπὸ τὸν ὅποιονδήποτε καὶ εἶναι ἀναντίρρητα προκλητικό νὰ προσελκύει κανεὶς τὴν προσοχὴ στὴν πιθανότητα νὰ ὑπάρχει ἐδῶ κάτι ἄξιο ἔρευνας. Ὅμως μὲ ὑποτιμᾶ ὅποιος θεωρεῖ πὼς εἶμαι δειλὸς καὶ πὼς κατασκευάζω τὸ κτίσμα ἀπὸ δειλία καὶ μόνο. Γύρω στὰ χίλια βήματα ἀπὸ τὴν τρύπα αὐτὴ βρίσκεται, καλυμμένη ἀπὸ ἓνα πλέγμα βρύων, ἢ πραγματικὴ εἴσοδος τοῦ κτίσματος, τόσο ἀσφαλές ὅσο ἀσφαλές μπορεῖ νὰ εἶναι ὅτιδήποτε στὸν κόσμον αὐτό, φυσικά μπορεῖ κανεὶς νὰ πατήσῃ ἢ νὰ χυθεῖ στὰ βρύα. Ὅποτε μεμιάς ἀποκαλύπτεται τὸ κτίσμα μου, καὶ ὅποιος ἔχει διάθεση —ὅμως ἄς τονίσουμε πὼς ἀπαι-

τουνται για τὸ σκοπὸ αὐτὸ κάποιες ὄχι καὶ τόσο κοινές
ικανότητες—μπορεῖ νὰ εἰσβάλει καὶ νὰ καταστρέψει ὀλο-
κληρωτικὰ τὰ πάντα. Αὐτὸ τὸ γνωρίζω καλά καὶ ἡ ζωὴ
μου δὲν γνωρίζει μήτε καὶ τώρα, στὸ ἀποκορύφωμά της,
μία στιγμή ἀπόλυτης ἡρεμίας, τὲ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο στὰ
σκουρόχρωμα βρύα εἶμαι θνητὸς καὶ συχνὰ στὰ ἄνερά μου
τριγυρνᾷ μίᾳ ἀχόρταγῃ μουσούδα καὶ τὸ ὑπφραίνεται ἀκα-
τάπαυστα. Θὰ μπορούσα, θὰ ἔλεγε κανεὶς, νὰ φράξω κι
αὐτὴ τὴν πραγματικὴ τρύπα τῆς εἰσόδου στὴν ἐπιφάνεια
μὲ σκληρὸ, πατημένο χῶμα, πῶ κάτω μὲ πῶ χαλαρὸ ἔτσι
ὥστε νὰ μπορῶ μὲ ελάχιστο κόπο νὰ ἀνοίγω τὸ δρόμο μου
κάθε φορὰ ἐκ νέου. Δὲν εἶναι ὅμως ἐφικτὸ, ἡ πρόνοια εἶναι
ἀκριβῶς πὺ ἀπαιτεῖ νὰ ἔχω μίᾳ δυνατότητα ἀμεση
φυγῆς, ἡ πρόνοια εἶναι ἀκριβῶς πὺ τὸ ἀπαιτεῖ, ὅπως τό-
σο συχνά, οἱ κίνδυνοι τῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ εἶναι αρκετὰ
κοπιαστικοὶ ὑπολογισμοὶ καὶ ἡ ευχαρίστηση ἀπὸ τὴν ἀνα-
γνώριση τῆς ἴδιας μου τῆς ευστροφίας ἀποτελεῖ κάποιες
φορὲς τὸ μοναδικὸ κίνητρο νὰ τοὺς συνεχίζω. Πρέπει νὰ
ἐξασφαλίσω τὴν ἀμεση φυγὴ μου, δὲν εἶναι ἄραγε δυνατόν
νὰ δεχτῶ ἀπὸ ἀπροβλεπτὴ μεριὰ κάποια ἐπίθεση; Ζῶ
ἤσυχος στὰ βάθη τοῦ κτίσματός μου καὶ ἐν τῷ μεταξύ
σκάβει ἀπὸ κάπου τὸ δρόμο του ὁ ἀντίπαλός μου, δὲν θέ-
λω νὰ ἰσχυριστῶ πὺς διαθέτει καλύτερη ὄψφρηση ἀπὸ
ἐμένα, ἴσως νὰ εἶναι τόσο ἀνυποψίαστος γιὰ τὴν ὑπαρξή
μου ὅσο κι ἐγὼ γιὰ τὴ δική του, ὅμως ὑπάρχουν φανατικοὶ
κλέφτες, πὺ διασχίζουν τὸ ἔδαφος στὰ τυφλά καὶ μὲ τὴν
ἀπίστευτὴ ἔκταση πὺ καταλαμβάνει τὸ κτῆμα μου

ἔχουν ἀκόμα καὶ αὐτοὶ τὴν ἐλπίδα νὰ πέσουν πάνω σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς διαδρόμους του, φυσικὰ ἔχω τὸ πλεονέκτημα νὰ βρίσκομαι μέσα στὸ ἴδιο μου τὸ σπίτι, νὰ γνωρίζω ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τίς κατευθύνσεις, ὁ κλέφτης μπορεῖ εὐκόλα νὰ γίνεῖ θύμα μου καὶ μάλιστα εὐγευστο, ὅμως γερνῶ, πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν περισσότερες δυνάμεις ἀπὸ ἐμένα καὶ ἀντιπάλους ἔχω ἀναρίθμητους, θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ νὰ τρέχω νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὸν ἕναν ἐχθρὸ καὶ νὰ πέσω στὶς δαγκάνες τοῦ ἄλλου, ἄχ, καὶ τί δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ, πρέπει πάντως νὰ ἔχω τὴ βεβαιότητα πὼς ὑπάρχει ἴσως κάπου μιὰ εὐπρόσιτη, ἐντελῶς ἀνοιχτὴ ἔξοδος, ὅπου δὲν ἔχω νὰ σκάψω ἄλλο γιὰ νὰ βγῶ, ὥστε νὰ μὴν τύχει, ἄς ποῦμε, ἐκεῖ ποὺ σκάβω ἀπεγνωσμένα νὰ βγῶ, ἄς εἶναι καὶ μέσ' ἀπὸ χαλαρὰ χώματα μόνο, νὰ νιώσω ξαφνικὰ —θεὸς φυλάξοι— τὰ δόντια τοῦ διώκτη στὶς γάμπες μου. Καὶ δὲν εἶναι μόνο οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ποὺ μὲ ἀπειλοῦν, ὑπάρχουν κι ἐκεῖνοι μέσα στὴ γῆ, δὲν τοὺς ἔχω δεῖ ποτὲ ἀλλὰ οἱ θρύλοι τοὺς μνημονεύουν κι ἐγὼ πιστεύω ἀκράδαντα στὴν ὑπαρξή τους. Εἶναι πλάσματα τῶν ἀπώτερων στρωμάτων, οὔτε καὶ ὁ θρύλος μπορεῖ νὰ τὰ περιγράψει, ἀκόμα καὶ ὅποιος ἔπεσε θύμα τους καλὰ καλὰ δὲν τοὺς εἶδε, ἔρχονται, ἀκοῦς τὸ γρατσάνισμα ἀπ' τὰ νύχια τους σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ κάτω σου, μέσα στὴ γῆ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖο τους, καὶ ἤδη χάθηκες. Ἐδῶ δὲν ἰσχύει οὔτε τὸ ὅτι βρίσκεται κανεὶς στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι, στὴν πραγματικότητα βρίσκεται στὸ δικό τους σπίτι. Ἀπὸ αὐτοὺς δὲν μὲ σώζει οὔτε

εκείνη ή διέξοδος, ή όποία πιθανότατα να μή με σώζει έτσι κι αλλιώς, μάλλον με καταδικάζει, όμως δεν παύει να είναι μια ελπίδα και χωρίς αυτή δεν μπορώ να ζήσω.

Με τον έξω κόσμο με συνδέουν, εκτός από αυτό το μεγάλο πέρασμα, και κάποιες πολύ στενές, σχετικά ακίνδυνες στοές, που μου εξασφαλίζουν φρέσκο αέρα, τις ανοίξαν τα ποντίκια του δάσους, φρόντισα να τις συμπεριλάβω σωστά στο κτίσμα μου, μου δίνουν άλλωστε τή δυνατότητα να σφραγισώ σε μεγάλη απόσταση και μου εξασφαλίζουν έτσι μια κάποια προστασία, μπαίνουν και διάφορα μικρά πλάσματα από εκεί που γίνονται τρυφή μου, έτσι ώστε, χωρίς καν να πρέπει να εγκαταλείψω το κτίσμα μου, να έχω ένα κάποιο μικροκυνήγι αρκετό για μια διακριτική διαβίωση, αυτό και μόνο αξίζει πολλά.

Τό ωραιότερο στο κτίσμα μου είναι όμως ή ηρωσία του, φυσικά, είναι άπατηλή, ξαφνικά μπορεί να διακοπεί και όλα θα τελειώσουν, για τήν ώρα όμως διατηρείται, μπορώ να τριγυρνάω ώρες ολόκληρες στους διαδρόμους μου χωρίς να ακούω τό παραμικρό, εκτός κάποιες φορές τό θρόνισμα από κάποιο ζώοφιο, που τό κάνω να σσιπάει άμέσως ανάμεσα στα δόντια μου, ή τόν ήχο από τό γοῦμα που άργοκυλάει, που μου υποδεικνύει τήν ανάγκη κάποιας επισκευής, κατά τά άλλα απόλυτη ηρωσία. Μπαίνει τό αεράκι του δάσους, είναι ταυτόχρονα ζεστά και όρθερά, μερικές φορές τεντώνομαι και κυλιέμαι γύρω γύρω στο διάδρομο, σκέτη απόλαυση. Καλά που έχω ένα τέτοιο κτίσμα για τά γηρατειά μου που κοντεύουν, που ήρτωκομαι

μέ μια στέγη πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου τώρα πού θά ἀρχίσει τὸ φθινόπωρο.

Κάθε ἑκατὸ μέτρα περίπου διέϋρυνα τοὺς διαδρόμους σχηματίζοντας μικρές, στρογγυλές πλατείες, ὅπου μπορῶ ἄνετα νὰ κουβαριάζομαι, νὰ ζεσταίνομαι μὲς στὴ θαλπωρὴ τοῦ κορμιοῦ μου καὶ νὰ ἀναπαύομαι. Ἐκεῖ κοιμᾶμαι τὸν γλυκὸ ὕπνο τῆς εἰρήνης, τῆς ἱκανοποιημένης ἐπιθυμίας, τοῦ πραγματοποιημένου στόχου ἑνὸς σπιτικοῦ. Δὲν ξέρω ἂν μοῦ ἔχει μείνει ἡ συνήθεια ἀπὸ ἀλλοτινοὺς καιροὺς ἢ ἂν εἶναι οἱ κίνδυνοι καὶ αὐτῆς ἀκόμα τῆς κατοικίας ἀρκετὰ ἰσχυροὶ νὰ μὲ ξυπνήσουν, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, πετάγομαι ἀπὸ τὸν βαθὺ ὕπνο καὶ ἀφουγκράζομαι, ἀφουγκράζομαι μὲς στὴ σιωπὴ, πού κυριαρχεῖ ἐδῶ μέρα-νύχτα ἀπαράλλαχτη, καθηρυσχασμένος χαμογελῶ καὶ βυθίζομαι, μὲ τὰ μέλη τοῦ σώματός μου χαλαρά, σὲ ἀκόμα βαθύτερο ὕπνο. Φτωχοὶ διαβάτες δίχως σπίτι, σὲ ἀγροτικούς δρόμους, σὲ δάση, στὴν καλύτερη περίπτωση, χωμένοι κάτω ἀπὸ ἕναν σωρὸ φύλλα, ἢ μέσα στὴν ἀγέλη τῶν συντρόφων, ἐκτεθειμένοι σὲ ὅλες τὶς συμφορὲς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ! Ἐγὼ βρίσκομαι ξαπλωμένος ἐδῶ, σὲ μία πλατεία, προστατευμένη ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές —πάνω ἀπὸ πενήντα αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὑπάρχουν στὸ κτίσμα μου— καὶ οἱ ὄρες πού ἐπιλέγω ἀνάλογα μὲ τὰ κέφια μου περνοῦν ἀνάμεσα στὸ χουζούρι καὶ τὸν ἀπόλυτο λήθαργο.

Ὅχι ἀκριβῶς στὸ κέντρο τοῦ κτίσματος, καλομελετημένη γιὰ τὴν περίπτωση ἐσχάτης ἀνάγκης, ἴσως ὄχι μιᾶς καταδίωξης, ἀλλὰ μιᾶς πολιορκίας, βρίσκεται ἡ κεντρικὴ

πλατεία. Ἐνῶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα εἶναι προϊόντα κοπιαστικότητας μᾶλλον διανοητικῆς παρά σωματικῆς ἐργασίας, ἡ κεντρικὴ πλατεία εἶναι καρπὸς βαρύτατου μόχθου ὅλων τῶν μελῶν τοῦ σώματός μου. Ἰπῆρξαν φορές ὅπου μὲς στὴν ἀπελπισία τῆς σωματικῆς μου ἐξάντλησης ἤθελα νὰ παρατήσω τὰ πάντα, κυλιόμουν ἀνάσκελα καὶ ἀναθημάτιζα τὸ κτίσμα, σερνόμουν ἔξω καὶ ἄφρηνα τὸ κτίσμα ἀνοιχτό, εἶχα τὴν ἀνεστὴ νὰ τὸ κάνω, ἀφροὺ δὲν σκόπευα νὰ ἐπιστρέψω, ὥσπου, ὥρες ἢ καὶ μέρες ἀργότερα, νὰ γυρίσω μετανωμένος, μοῦ ἐρχόταν νὰ τὸ ρίξω στὸ τραγοῦδι ἐπειδὴ ἔβρισκα τὸ κτίσμα ἀνέγγιχτο καὶ ριχνόμουν μὲ εὐλικρινὴ χαρὰ καὶ πάλι στὴ δουλειά. Ἡ δουλειὰ στὴν πλατεία δυσχεραινόταν χωρὶς λόγο - χωρὶς λόγο σημαίνει πὼς οἱ ἐπιπλέον αὐτὲς ἐργασίες δὲν ὠφελούσαν τὸ κτίσμα καθ'αυτὸ - ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὸ σημεῖο ἀκριβῶς πού τὸ σχέδιο προέβλεπε τὴν πλατεία τὸ χωμα ἦταν χαλαρὸ καὶ ἀμμῶδες, ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ σφυροκοπηθεῖ γιὰ νὰ σχηματίσει τὴ μεγάλη καὶ ὠραία θαλασσινὴ αἴθουσα. Γιὰ μιὰ τέτοια δουλειὰ ὅμως δὲν διαθέτω παρά τὸ κούτελό μου. Μὲ τὸ κούτελο λοιπὸν κοπανοῦσα χιλιάδες χιλιάδων φορές τὴ γῆ, μέρα-νύχτα, ἤμουν εὐτυχῆς ὅταν μάτανε, γιατί ἦταν σημάδι πὼς ἄρχιζε νὰ σκληραίνει ὁ τοίχος, καὶ κέρδοντα μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὅπως ἴσως θὰ παραδεχθεῖ κανεὶς, αὐτὴν τὴν πλατεία μὲ τὸν κόπο μου.

Στὴν κεντρικὴ αὐτὴ πλατεία συγκεντρώνω τίς προμήθειές μου, ἐδῶ συσσωρεύω ὅ,τι ξεπερνᾶ τίς ἀμεσῆς ἀνάγκες μου ἀπ' ὅσα κυνηγῶ μέσα στὸ κτίσμα καὶ ὅλα ὅσα

φέρνω ἀπὸ τὸ κυνήγι ἐκτὸς κατοικίας. Ἡ πλατεία εἶναι τόσο μεγάλη πὺ δὲν τὴ γεμίζουν οὔτε οἱ προμηθειες μισοῦ ἔτους. Κατὰ συνέπεια μπορῶ ἀνετα νὰ τὶς ἀπλώνω, νὰ περιδιαβαίνω ἀνάμεσά τους, νὰ παίζω μαζί τους, νὰ χαίρομαι τὸ πλῆθος καὶ τὶς ποικίλες τους μυρωδιές καὶ νὰ ἔχω πάντοτε ἀκριβὴ εἰκόνα τῶν ὑπαρχόντων. Μπορῶ πάντοτε νὰ προβαίνω σὲ ἀνακατατάξεις καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχές νὰ κάνω τοὺς ἀπαραίτητους ὑπολογισμούς καὶ νὰ σχεδιάζω τὰ κυνήγια μου. Ὑπάρχουν περίοδοι πὺ εἶμαι τόσο πλήρως ἐφοδιασμένος ὥστε ἀδιαφορώντας ἀπολύτως γιὰ τὴν τροφή νὰ μὴν ἀγγίζω τὰ ζώδια πὺ τρέχουν ἐδῶ κάτω, κάτι ὅμως πὺ γιὰ ἄλλους λόγους νὰ εἶναι ἴσως ριψοκίνδυνο. Ἡ συχνὴ ἀπασχόληση μὲ τὰ μέτρα προστασίας ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ἀλλάζουν ἢ νὰ ἐξελλίσσονται, σὲ μικρὸ ὅμως βαθμὸ, οἱ ἀπόψεις μου σχετικὰ μὲ τὴν ἀμυντικὴ χρῆση τοῦ κτίσματος. Μοῦ φαίνεται τότε μερικὲς φορές ἐπικίνδυνο νὰ βασίζω τὴν ἀμυνά μου ἀποκλειστικὰ στὴν κεντρικὴ πλατεία ἐφόσον ἢ πολλὰ πλῆθος τοῦ κτίσματος μοῦ προσφέρει πολυάριθμες δυνατότητες, καὶ μοῦ φαίνεται φρονιμότερο νὰ μοιράσω κάπως τὰ ἀποθέματα καὶ νὰ ἐφοδιάσω καὶ κάποιες μικρότερες πλατεῖες, καθορίζω τότε περίπου κάθε τρίτη πλατεία ὡς ἀποθήκη προμηθειῶν ἢ κάθε τέταρτη ὡς βασικὴ καὶ κάθε δευτέρη ὡς δευτερεύουσα κ.ο.κ. Ἡ ἀποκλείω κάποιους διαδρόμους ἐντελῶς ἀπὸ τὴ συσσώρευση προμηθειῶν, γιὰ λόγους παραπλάνησης, ἢ ἐπιλέγω, στὰ σκόρπια, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπόστασή τους ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξοδο, μονάχα

κάποιες λίγες πλατείες. Κάθε τέτοιου νέου σχεδίου απαιτεί όμως βαριά χαμαλοδουλειά, πρέπει να κάνω τους νέους υπολογισμούς και να μεταφέρω στη συνέχεια τα φορτία πέρα-δῶθε. Φυσικά μπορώ να τὰ κάνω αυτά με τήν τρυχία μου και χωρίς βιασύνη και δεν είναι και τόσο φοβερό να κουβαλᾶς ὅλες αυτές τις λιχουδιές στο στόμα, να ξεκουράζεσαι ὅπου θέλεις και να συμπιλόλογας ὅ,τι τραβάει ἡ ὄρεξή σου τή στιγμή εκείνη. Φοβερό είναι ὅταν κάποτε, συνήθως ὅταν πετάγομαι ἀπό τόν ὕπνο, μου φαίνεται πὸς ἡ ὑπάρχουσα διαρρυθμιστὴ εἶναι ὀλοσδιόλου λανθασμένη, πὸς μπορεῖ να προσελκύσει μεγάλους κινδύνους και πὸς πρέπει ἀμέσως, τὸ γρηγορότερο δυνατόν, ἀφαιρώντας ὑπνηλία και κούραση, να διορθωθεί, τότε βιάζομαι, τότε πετάω, τότε δεν ἔχω χρόνο για υπολογισμούς, ἐγὼ πού θέλω να ἐφαρμόσω ἕνα νέο ἀπόλυτα ἀκρίβως σχεδίο ἀρπάζω ἀλόγιστα ὅ,τι βρεθεῖ ἀνάμεσα στα ὄντια μου, φορτώνομαι, κουβαλᾶω, στενάζω, βογκᾶω, σκοντάρτω και ἡ παραμικρή, τυχαία ἀλλαγὴ τῆς τσιρινῆς, ἀκροῦς επικινδύνῃς ὅπως μοῦ φαίνεται κατάστατῆς, ἀρκεί να με καθησυχάσει. Ὡσπου, σιγά σιγά, καλῶς ξυπνάω συνήθως ἐπανερχεται και ἡ νηφαλιότητα, δεν μπορῶ να κατανοήσω πιά τήν τόση βιασύνη, εἰσπνέω βαθιά τῆ γαίτη του σπιντιού μου, πού ἐγὼ ὁ ἴδιος διατάραξα, ἐπιστρέφω εἰς τὸ χωρὶ ὅπου κοιμᾶμαι, θυθίζομαι με νεσοπακτημένη κούραση, ἀμέσως στὸν ὕπνο και ὅταν ξυπνάω, ἀκράδαντα ἀποδέξομαι τὴν συγχερινῆς ἐργασίας πού φαντάζει ἡρῆ τὰν ὄνειρο, κάποιος ἀρουραῖος κρέμεται ἀκόμη ἀπ' τὰ ὄντια μου.

Ἄλλοτε πάλι μοῦ φαίνεται ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν προμηθειῶν σὲ μία μόνο πλατεία τὸ καλύτερο. Τί μὲ ὠφελοῦν οἱ προμήθειες στὶς μικρὲς πλατεῖες, πόσα μποροῦν νὰ χωρέσουν στὸ κάτω κάτω καὶ ὅ,τι καὶ νὰ μπεῖ ἐκεῖ βρίσκεται μὲς στὴ μέση, καὶ ἐνδέχεται κάποτε, στὴν ἄμυνα, σὰν θὰ πρέπει νὰ τρέξω, νὰ μὲ ἐμποδίσει κιόλας. Ἄλλωστε, ἀνόητο μὰ ἀληθινό, πέφτει τὸ ἠθικὸ ἂν δὲν βλέπει κανεὶς ὅλες τὶς προμήθειες μαζεμένες ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ μετρήσει μὲ μιὰ ματιὰ τὸ ἔχει του. Μήπως δὲν μπορεῖ καὶ νὰ χαθεῖ κάτι ὅταν εἶναι ἔτσι σκορπισμένες; Δὲν μπορῶ νὰ τρέχω διαρκῶς πάνω-κάτω στοὺς δρόμους μου καὶ τὰ δρομάκια γιὰ νὰ θεβαιωθῶ πὼς ὅλα εἶναι ἐντάξει. Ἡ βασικὴ ἰδέα μιᾶς κατανομῆς τῶν προμηθειῶν εἶναι τὸ δίχως ἄλλο σωστή, ὅμως στὴν οὐσία μόνο ἂν διαθέτει κανεὶς περισσότερες πλατεῖες σὰν τὴν κεντρικὴ μου πλατεία. Περισσότερες τέτοιες πλατεῖες! Μὰ βέβαια! Ἀλλὰ ποῖος μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσει; Ἄλλωστε δὲν μποροῦν νὰ ἐνσωματωθῶν τώρα, ἐκ τῶν ὑστέρων, στὸ γενικὸ σχέδιο τοῦ κτίσματός μου. Θὰ παραδεχτῶ ὡστόσο πὼς ἐδῶ βρίσκεται ἓνα λάθος στὸ κτίσμα. Ὅπως πρόκειται ἄλλωστε πάντοτε γιὰ λάθος ὅταν ὑπάρχει ἓνα μονάχα δείγμα ἀπὸ ὀτιδήποτε. Καὶ παραδέχομαι, ἐπίσης, πὼς καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς κατασκευῆς ὑπῆρχε στὴ συνειδήσή μου ἀκαθόριστο πλὴν σαφές —λίγη καλὴ θέλησις νὰ εἶχα δείξει— τὸ αἴτημα γιὰ περισσότερες κεντρικὲς πλατεῖες, δὲν ὑποχώρησα, αἰσθανόμενον πολὺ ἀδύναμος γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσω τὴν ὑπέρογκη ἐργασία, αἰσθανόμενον πολὺ ἀδύναμος καὶ νὰ

συλλογιστῶ ἀκόμη τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐργασίας, κατὰ κάποιον τρόπο παρηγοριόμουν μὲ προαισθήματα ἐξίσου ἀκαθόριστα, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνο πού σέ κάθε ἄλλη περίπτωση δὲν θὰ ἀρκοῦσε, στὴ δική μου περίπτωση, τὴ μία αὐτὴ φορά, κατ' ἐξαιρέση, χαριστικά, ἴσως λόγω μιᾶς ἰδιαίτερης μέριμνας τῆς θείας πρόνοιαις γιὰ τὴν προστασία τοῦ μετώπου μου πού ἐκτελεῖ χρέη βαριάς, θὰ ἦταν ἀρκετό. Ἔτσι διαθέτω μία μόνο κεντρικὴ πλατεία, ἀλλὰ τὰ ἀκαθόριστα προαισθήματα πὼς στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ μία εἶναι ἐπαρκής, ἔχουν χαθεῖ. Ὅπως κι ἂν ἔχει, πρέπει νὰ ἀρκεστῶ στὴ μία, οἱ μικρὲς πλατεῖες δὲν μποροῦν μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν κι ἔτσι, μόλις ἔχει ωριμάσει αὐτὴ ἡ ἀντίληψη μέσα μου, ἀρχίζω πάλι νὰ τὰ σέρνω ὅλα ἀπὸ τὶς μικρὲς πλατεῖες πίσω στὴν κεντρικὴ. Γιὰ κάποιον διάστημα τότε εἶναι μεγάλη παρηγοριὰ νὰ ἔχω ὅλες τὶς πλατεῖες καὶ τοὺς διαδρόμους ἐλεύθερους, νὰ βλέπω νὰ σωρεύονται στὴν κεντρικὴ πλατεία οἱ μάζες τοῦ κρέατος καὶ νὰ στέλνουν μέτρα μακριά, ὡς τοὺς ἐξωτερικοὺς διαδρόμους, τὸ συνονθύλευμα τῶν μυρουδιῶν τους πού μὲ ζετρελαίνουν, ἢ καθεμιά μὲ τὸν δικό της τρόπο, καὶ τὶς ὁποῖες μπορῶ νὰ διακρίνω μὲ ἀκρίβεια ἀπὸ μεγάλη ἀπόσταση. Συνήθως ακολουθοῦν καιροὶ ἰδιαίτερης γαλήνης, ὅπου μεταφέρω τοὺς τόπους ὅπου κοιμᾶμαι ἀργά, σταδιακά, ἀπὸ τὶς παρυφᾶς πρὸς τὸ κέντρο, βυθιζόμενος ὁλοένα καὶ περισσύτερο στὶς μυρουδιές, ὥσπου δὲν ἀντέχω πιά καὶ μιὰ νύχτα ὄρμω στὴν κεντρικὴ πλατεία, χώνομαι μὲ πάθος μὲς στὶς προμήθειες καὶ γεμίζω τὸ

στομάχι μου με ὅ,τι καλύτερο, σέ σημειῶ ἀπόλυτης ἀποκτήνωσης. Εὐτυχισμένοι ἀλλὰ ἐπικίνδunami καιροί, ὅποιοι ἤξερε νὰ τοὺς ἐκμεταλλεῦτε θὰ μπορούσε ἀνετα, χωρὶς νὰ διακινδυνεύσει, νὰ με ἀφανίσει. Καὶ σέ αὐτὸ συμβάλλει ἀρνητικὰ ἡ ἔλλειψη μιᾶς δεύτερης ἢ μιᾶς τρίτης κεντρικῆς πλατείας, ἡ μεγάλη, ἀποκλειστικὴ συσσώρευση εἶναι πού με παρασύρει. Προσπαθῶ νὰ προστατευτῶ με διάφορους τρόπους, ἡ κατανομή, στὶς μικρὲς πλατείες εἶναι ἄλλωστε ἓνα τέτοιο μέτρο, δυστυχῶς ὁδηγεῖ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀντίστοιχα μέτρα, ἐξαιτίας τῆς στέρησης σέ ἀκόμη μεγαλύτερη λαϊμαργία, πού στή συνέχεια θέτει ἐκτὸς μάχης τὴ σύνεση καὶ ὁδηγεῖ σέ ἀυθαίρετες τροποποιήσεις τῶν ἀμυντικῶν σχεδίων.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς περιόδους, προκειμένου νὰ συγκεντρωθῶ καὶ πάλι, συνηθίζω νὰ ἐπιθεωρῶ τὸ κτίσμα καί, ἀφοῦ ἔχουν διεκπεραιωθεῖ οἱ ἀπαραίτητες βελτιώσεις, νὰ τὸ ἐγκαταλείπω τακτικά, ἂν καὶ γιὰ σύντομα χρονικὰ διαστήματα. Ἡ ποινὴ νὰ τὸ σπερηθῶ γιὰ πολὺ μοῦ φαίνεται ὑπερβολικὴ, ὅμως ἀναγνωρίζω τὴν ἀναγκαιότητα κάποιων περιοδικῶν ἐξόδων. Πάντοτε ὅταν πλησιάζω τὴν ἐξοδὸ με κυριεύει μιὰ κάποια τελετουργικὴ ἐπιστημότητα. Κατὰ τὴν καθημερινή μου ζωὴ μέσα στὸ κτίσμα δὲν τὴν πλησιάζω, ἀποφεύγω ἀκόμη καὶ νὰ διανύσω τὸ τελευταῖο τμήμα τοῦ διαδρόμου πού καταλήγει σέ αὐτήν, δὲν εἶναι ἄλλωστε καθόλου εὐκόλο νὰ περιδιαβαίνει κανεὶς ἐκεῖ, γιατί ἔχω κατασκευάσει ἓνα μικρὸ, ἀπίθανο δίκτυο διασταυρωνόμενων διαδρόμων — ἐκεῖ ἄρχιζε τὸ κτίσμα μου, δὲν

μπορούσα τότε ακόμη να ελπίζω πως θα τὸ ἔφερνα κάποτε σὲ πέρας ὅπως υπῆρχε στὰ σχέδια, ἄρχισα σὰν ἓνα παιχνίδι σὲ κείνη τὴν ἀκρούλα καὶ ἡ πρώτη αὐτὴ χαρούμενη ἔξαρση ἐργασίας δημιουργήσε ἓναν λαβύρινθο, πού μου φάνταζε τότε σὰν τὸ ἀνώτερο ὄλον τῶν κτισμάτων, πού ἀπὸ τὴ σημερινὴ ὀπτικὴ κρίνω μὲ μεγαλύτερη ὀρθότητα μᾶλλον σὰν μιὰ μικροπρεπὴ, ἀνάξια τοῦ συνολικοῦ ἔργου τοῦ κτίσματος χειροτεχνία, πού μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκλεκτὴ θεωρητικὰ — ἰδοὺ ἡ εἰσόδος τοῦ σπιτιοῦ μου, ἔλεγα εἰρωνικὰ ἀπευθυνόμενος στοὺς ἀόρατους ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἔβλεπα ἤδη νὰ ἀσφυκτιοῦν στὸ λαβύρινθο τῆς εἰσόδου—, στὴν πραγματικότητά ὅμως εἶναι ἓνα υπερβολικὰ εὐάλωτο παιχνίδισμα, πού δὲν πρόκειται νὰ ἀντέξει σὲ μιὰ σοβαρὴ ἐπίθεσι, ἢ σὲ ἓναν τυχόντα ἐχθρὸ πού παλεύει ἀπεγνωσμένα νὰ σώσει τὸ τομάρι του. Νὰ ξανακτίσω λοιπὸν τὸ τμήμα αὐτό; Ἀναβάλλω τὴν ἀπόφασιν καὶ μᾶλλον θὰ παραμείνει ὡς ἔχει. Πέρα ἀπὸ τὸν ὄγκο τῆς ἐργασίας πού θὰ φορτωνόμουν θὰ ἦταν καὶ ὅ,τι πῶς ἐπικίνδυνον μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ· τότε, ὅταν ἄρχισα τὸ κτίσμα, μπορούσα νὰ δουλεύω ἐκεῖ σχετικὰ ἤρεμα, τὸ ρίσκο δὲν ἦταν μεγαλύτερο ἀπὸ ἄλλες φορές, σήμερα ὅμως θὰ σήμαινε πῶς θὰ ἐφιστοῦσα τὴν προσοχὴ τοῦ κόσμου ὅλου σχεδὸν οικειοθελῶς στὸ σύνολο τοῦ κτίσματος, σήμερα δὲν εἶναι πλέον δυνατό. Σχεδὸν μὲ χαροποιεῖ τὸ γεγονός αὐτό, καθὼς τρέφω φυσικὰ μιὰ κάποια ἀδυναμία γι' αὐτὸ τὸ πρῶτο μου δημιουργήμα. Καὶ ἂν εἶναι νὰ μὲ βρεῖ κάποια μεγάλῃ ἐπίθεσι, ποιά διαρρῦθμιστὴ τῆς εἰσόδου θὰ

μπορούσε αλήθεια να με σώσει: Μία εισόδος μπορεί να παραπλανήσει, να αποσπάσει την προσοχή, να βασανίσει τον εισβολέα, κι αυτή έδω, στην ανάγκη, τὰ κάνει ὅλα αυτά. Όμως μιὰ πραγματικά μεγάλη επίθεση πρέπει να προσπαθήσω να τὴν αποκρούσω με ὅλα τὰ μέσα τοῦ συνολικοῦ κτίσματος καὶ με ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς μου – αὐτὸ εἶναι δὰ αὐτονόητο. Ἄς παραμείνει λοιπὸν ἡ εἰσόδος αὐτή. Τὸ κτίσμα ἔχει ἤδη τόσα τρωτὰ σημεῖα, πού τὰ ἔχει ἐπιβάλει ἡ φύση, ὥστε μπορεῖ νὰ διατηρήσει καὶ αὐτὸ τὸ ἀπὸ τὰ χέρια μου καμωμένο καὶ ἄς εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπόλυτα συνειδητὸ μειονέκτημα. Ὅλα αὐτὰ δὲν σημαίνουν βέβαια πὼς δὲν με βασανίζει τὸ σφάλμα αὐτὸ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἢ ἴσως καὶ ἀκατάπαυστα. Ἄν ἀποφεύγω στοὺς συνηθισμένους περιπάτους μου τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ κτίσματος, εἶναι γιατί ἡ θεά του καὶ μόνο μου εἶναι δυσάρεστη, γιατί δὲν θέλω νὰ ἀντικρίζω διαρκῶς ἓνα μειονέκτημα τοῦ κτίσματος, ὅταν τὸ μειονέκτημα αὐτὸ βαραίνει ἤδη ἀρκετὰ τὴ συνείδησή μου. Ἄς παραμείνει ἀδιόρθωτο τὸ σφάλμα ἐκεῖ πάνω στὴν εἴσοδο, ἐγὼ τουλάχιστον, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατόν, ἄς μὴν πρέπει νὰ τὸ ἀντικρίζω. Ἄρκει νὰ προχωρήσω πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐξόδου καὶ ἤδη νομίζω, ἄς με χωρίζουν ἀκόμη διάδρομοι καὶ πλατεῖες ἀπὸ αὐτήν, πὼς μπαίνω σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα μεγάλου κινδύνου, κάποιες φορές νιώθω νὰ λεπταίνει τὸ τρίχωμά μου, σὰν νὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἔρθῃ ἄφρονικά με τὴ σάρκα μου γυμνὴ καὶ τὴ στιγμή αὐτὴ νὰ με προϋπαντήσουν τὰ γρυλίσματα τῶν ἐχθρῶν μου.

Φυσικά, ἤδη ἡ ἐξοδος καθεαυτή, τὸ ὄριον τῆς οἰκιακῆς ἀσφάλειας, προκαλεῖ τέτοια ἀρρωστημένα συναισθήματα, εἶναι ὡστόσο καὶ ἡ κατασκευὴ ἐκείνη τῆς εἰσόδου πῶς με βασανίζει ιδιαίτερα. Μερικὲς φορές ὀνειρεύομαι πῶς τὴν ἔχω ξανακτίσει, πῶς τὴν ἔχω ἀλλάξει ἐξ ὀλοκλήρου, ταχύτατα, καταβάλλοντας ὑπερφυστικὲς δυνάμεις, μέσα σὲ μιὰ νύχτα, χωρὶς νὰ τὸ πάρει εἶδηση κανεὶς, καὶ πῶς τώρα εἶναι ἀπόρθητη, ὁ ὕπνος ὅπου μοῦ συμβαίνουν αὐτὰ εἶναι ὁ γλυκύτερος ὄλων, δάκρυα χαρᾶς καὶ ἀκακίῳφιστος ἀστράφτουν ἀκόμη στὰ γένια μου ὅταν ξυπνῶ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποστῶ καὶ σωματικὰ τὸ μαρτύριο τοῦ λαβύρινθου αὐτοῦ σὰν θέλω νὰ βγῶ, καὶ εἶναι σινᾶμα ἐκνευριστικὸ ἀλλὰ καὶ συγκινητικὸ ὅταν γάνομαι κάποιες φορές γιὰ μιὰ στιγμή στὸ ἴδιο μου τὸ δημιοῦργημα καὶ εἶναι σὰν νὰ καταβάλλει τὸ ἴδιο τὸ ἔργο προσπάθεια νὰ με πείσει ἐμένα, πὺ ἔχω καταλήξει ἀπὸ καιρὸ στὴν ἀπόρριψη του, πῶς ἔχει λόγο ὕπαρξης. "Ὅμως ἔχω ἤδη φτάσει κάτω ἀπὸ τὸ στρώμα ἀπὸ βρύα, πὺ τὸς ἔχω ἀφήσει κάποιες φορές ἀρκετὸ χρόνο νὰ γίνουν ἕνα με τὸ ἔδαφος τοῦ δάσους —τόσο διάστημα περνᾶ χωρὶς νὰ ἀφήσω τὸ σπῆτι μου— καὶ δὲν μένει παρὰ ἕνα ἀπότομο σπρόξυμο με τὸ κεφάλι γιὰ νὰ βρεθῶ στὰ ξένα. "Ὡρα πολλὴ δὲν τολμῶ νὰ κάνω τὴ μικρὴ αὐτὴ κίνηση, ἀν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσω καὶ πάλι τὸ λαβύρινθο τῆς εἰσόδου θὰ τὰ παρατοῦσα καὶ θὰ γύριζα πίσω. Πῶς; Τὸ σπῆτι σου εἶναι προφυλαγμένο, κλεισμένο στὸν ἑαυτὸ του. Ζεῖς ἐν εἰρήνῃ, στὰ ζεστά, καλοταϊσμένος, ἀφέντης, μοναδικὸς ἀφέντης μιᾶς

πληθώρας διαδρόμων και πλατειῶν και ὅλα αὐτὰ θέλεις, ἄς ἐλπίσουμε, ὄχι νὰ τὰ θυσιάσεις, ἀλλὰ πάντως νὰ τὰ ἐκθέσεις κατὰ κάποιον τρόπο, ἔχεις φυσικὰ τὴ βεβαιότητα πὼς θὰ τὰ ξανακερδίσεις, ἀλλὰ πάντως ἀφήνεσαι νὰ παίξεις ἓνα μεγάλο, ἓνα υπερβολικὰ μεγάλο παιχνίδι. Ἰπάρχουν, λές, σοβαροὶ λόγοι γι' αὐτό: Ὅχι, γιὰ κάτι τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι. Ὅμως τότε ἀναστηκόνω προσεκτικὰ τὴν καταπακτὴ και θρίσκομαι ἔξω: προσεκτικὰ τὴν ἀφήνω νὰ ξαναπέσει και τρέχω, ὅσο μπουρῶ γρηγορότερα μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ προδοτικὸ σημεῖο.

Ὅμως, στὴν οὐσία δὲν θρίσκομαι οὔτε τώρα στὴν ὑπαιθρο, βέβαια δὲν στριμώχνομαι πιά μέσα στους διαδρόμους ἀλλὰ κυνηγῶ στὸ ἀνοιχτὸ δάσος, νιώθω στὸ κορμί μου νέες δυνάμεις, πού κατὰ κάποιον τρόπο δὲν ἔχουν χῶρο νὰ ξεδιπλωθοῦν μέσα στὸ κτίσμα, οὔτε καν στὴν κεντρικὴ πλατεία, κι ἄς ἦταν δεκαπλάσια σὲ μέγεθος, ἄλλωστε εἶναι και ἡ διατροφή ἔξω καλύτερη, τὸ κυνήγι εἶναι βέβαια δυσκολότερο, ἢ ἐπιτυχία σπανιότερη, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα μετράει σὲ κάθε περίπτωση περισσότερο, δὲν τὰ ἀρνοῦμαι ὅλα αὐτὰ και ξέρω νὰ τὰ ζῶ και νὰ τὰ ἀπολαμβάνω, ὅσο τουλάχιστον ὁ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ἂν και πιθανότατα ἀκόμη περισσότερο, γιὰτὶ δὲν κυνηγῶ σὰν ἀλήτης, ἄμυαλα ἢ ἀπελπισμένα, ἀλλὰ σκόπιμα και ἤρεμα. Ἄλλωστε οὔτε προορίζομαι οὔτε και εἶμαι καταδικασμένος σὲ μιὰ ζωὴ ἐλεύθερη ἀλλὰ ξέρω πὼς ὁ χρόνος μου ἐδῶ εἶναι μετρημένος, πὼς δὲν θὰ πρέπει νὰ κυνηγῶ γιὰ πάντα ἀλλὰ ὅτι, κατὰ κάποιον τρόπο, ὅταν τὸ θελήσω και

ἔχω ἀποκάμει ἀπὸ τῆ ζωῆ ἐδῶ, κάποιος θὰ μὲ καλέσει κοντά του, κάποιος, στὸ κάλεσμα τοῦ ὁποῖου δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἀντισταθῶ. Καὶ ἔτσι μπορῶ νὰ ἀπολαύσω ἀπόλυτα τὸν καιρὸ μου ἐδῶ καὶ νὰ τὸν περάσω ἀμέριμνα, μᾶλλον θὰ μπορούσα καὶ ὅμως δὲν μπορῶ. Δὲν μὲ ἀφήνει ἡ ἐγνοια τοῦ κτίσματος. Ταχύτατα ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὴν εἰσοδο, σύντομα ὅμως ἐπιστρέφω καὶ πάλι. Βρίσκω μιὰ καλὴ κρυψώνα καὶ παρακολουθῶ νύχτα-μέρα τὴν εἰσοδο τοῦ σπιτιοῦ μου — τὴ φορά αὐτὴ ἀπ' ἔξω. Μπορεῖ νὰ ἀκούγεται ἀνόητο, ἐμένα ὅμως μοῦ δίνει ἀνείπωτη χαρά, πολὺ περισσότερο ἀκόμη: μὲ καθησυχάζει. Νιώθω σὰν νὰ μὴ στέκω μπροστά στὸ σπίτι μου ἀλλὰ μπροστά σὲ μένα τὸν ἴδιο ὅταν κοιμᾶμαι καὶ σὰν νὰ ἔχω τὴν εὐτυχία νὰ κοιμᾶμαι βαθιὰ καὶ ταυτόχρονα νὰ μὲ φρουρῶ ἀκούραστα. Βρίσκομαι κατὰ κάποιον τρόπο στὴν προνομιοῦχα θέση νὰ ἀντικρίζω τὰ φαντάσματα τῆς νύχτας ὄχι μόνο μὲ τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν εὐκολοπιστία τοῦ ὕπνου ἀλλὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίζω ταυτόχρονα μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ἐγρήγορσης, μὲ τὴν ἡρεμὴ συνείδηση τοῦ ξύπνιου. Καὶ ἀνακαλύπτω ὅτι περιέργως πῶς τὰ πράγματα δὲν εἶναι καὶ τόσο ἄσχημα ὅσο νόμιζα συχνὰ καὶ πιθανότατα θὰ νομίζω καὶ πάλι, μόλις κατεβῶ ξανά στὸ σπίτι μου. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη —καὶ ἀπὸ ἄλλες, σίγουρα, ὅμως ἀπὸ αὐτὴ ἰδιαιτέρως— οἱ ἐκδρομὲς αὐτὲς εἶναι πραγματικὰ ἀπαραίτητες. Βέβαια, ὅσο προσεκτικὰ κι ἂν ἐπέλεξα τὴν τοποθεσία τῆς εἰσόδου, ὥστε νὰ εἶναι ἀπομονωμένη —τὸ συνολικὸ σχέδιο μοῦ ἐπέβαλε φυσικὰ ὄρισμένους

περιορισμούς ως προς αυτό— ή κυκλοφορία παραμένει πολύ μεγάλη αν τήν εξετάσει κανείς στο σύνολό της κατά τή διάρκεια τῆς παρακολούθησης ἄς πούμε μιᾶς ἐβδομάδας, ὅμως, ἴσως νά εἶναι ἔτσι σέ ὅλες τίς κατοικημένες περιοχές καί πιθανότατα νά εἶναι καλύτερο νά ἐκτίθεται κανείς σέ μιᾶ μεγάλη κίνηση, πού ἐξαιτίας τῆς πυκνότητάς της ἀναπτύσσει ἕναν ρυθμό πού παρασύρει ἀπό μόνος του, παρά νά πρέπει νά ἀντιμετωπίσει σέ ἀπόλυτη ἐρημιά τόν πρῶτο τυχόντα εἰσβολέα πού θά πορεύεται ἀργά, ἀνιχνεύοντας. Οἱ ἐχθροί εἶναι πολλοί ἐδῶ καί ἀκόμα περισσότερο εἶναι οἱ βοηθοί τῶν ἐχθρῶν, ὅμως πολεμοῦν καί ὁ ἕνας τόν ἄλλο καί ἀπορροφημένοι ἀπ' αὐτό προσπερνοῦν τρέχοντας τό κτίσμα. Κανέναν δέν εἶδα στό διάστημα αὐτό νά ψάχνει μπροστά ἀκριβῶς στήν εἰσοδο, γιά καλή δική μου καί δική του τύχη, γιατί, τό δίχως ἄλλο, θά εἶχα χυμῆξει καταπάνω του, ἐκτός ἑαυτοῦ ἀπό τήν ἔγνοια μου γιά τό κτίσμα. Βέβαια, ἦρθαν καί τέτοιες φυλές, κητά στίς ὑποῖες δέν τολμοῦσα νά παραμείνω καί πού τό ἔβαζα στα πόδια ἤδη ἀπό ἀπόσταση, μόλις τίς ὑποφιαζόμουν, σχετικά μέ τή δική τους συμπεριφορά ὡς πρὸς τό κτίσμα δέν θά ἔπρεπε κανονικά νά ἐκφέρω γνώμη, ὅμως μέ καθησυχάζει καί μόνο τό γεγονός πῶς ἐπιστρέφοντας λίγο ἀργότερα δέν ἔβρισκα πιά κανέναν ἀπ' αὐτούς καί τήν εἰσοδο ἀπείραχτη. Ὑπῆρξαν εὐτυχισμένοι καιροί, ὅπου λίγο ἔλειπε νά πιστέψω πῶς ἡ ἐχθρότητα τοῦ κόσμου ἐναντίον μου εἶχε ἴσως πάψει ἢ τουλάχιστον κοπάσει, ἢ πῶς τό κτίσμα εἶχε τή δύναμη νά μέ ἀπομονώσει ἀπό τόν πόλεμο

ἀλληλοεξόντωσης. Τὸ κτίσμα ἀποτελεῖ ἴσως μεγαλύτερη προστασία ἀπ' ὅση φανταζόμενον ποτὲ καὶ ἀπ' ὅση τολμῶ νὰ φανταστῶ ὅσο βρίσκομαι μέσα στὸ κτίσμα. Ἐφτανα στὸ σημεῖο νὰ μὲ κυριεύει ἡ παιδιάστικη ἐπιθυμία νὰ μὴν ξαναγυρίσω ποτὲ πιά στὸ κτίσμα ἀλλὰ νὰ ἐγκατασταθῶ ἐδῶ κοντὰ στὴν εἴσοδο, νὰ περάσω τὴ ζωὴ μου παρακολουθώντας τὴν εἴσοδο καὶ νὰ ἔχω διαρκῶς ὀλοφάνερη μπροστά μου τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς προστασίας πού θὰ μού παρεῖχε τὸ κτίσμα ἂν βρισκόμουν μέσα του. Ἀπότομο εἶναι ὅμως τὸ ζύπνημα ἀπὸ τὰ παιδικὰ ὄνειρα. Τί εἶδους ἀσφάλεια εἶναι αὕτη, πού ἐπιτηρῶ ἐδῶ: Εἶναι ἀλήθεια θεμιτὸ νὰ κρίνω τὸν κίνδυνο πού διατρέχω ὅταν εἶμαι μέσα στὸ κτίσμα βάσει τῶν ἐμπειριῶν πού ἀποκτῶ ἐδῶ ἔξω; Εἶναι μήπως ἴδια τὰ ἔγχη πού ὑσφραίνονται οἱ ἐχθροί μου ὅταν ἐγὼ δὲν βρίσκομαι στὸ κτίσμα; Κάποια ἔγχη μου σίγουρα ὑπάρχουν, ὅμως σίγουρα ὄχι σὲ ὅλη τους τὴν ἔκταση. Καὶ μήπως δὲν εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἔγχων μου ἡ προϋπόθεσις τοῦ συνηθισμένου κινδύνου; Οἱ δοκιμὲς δηλαδή πού κάνω δὲν εἶναι παρά μερικές, ἂν ὄχι λιγότερο, προορισμένες ἀπλῶς νὰ μὲ καθησυχάσουν καὶ σὰν ψεύτικος ἐφησυχασμὸς νὰ μὲ ἐκθέσουν σὲ μέγιστο κίνδυνο. Ὅχι, τελικὰ δὲν παρακολουθῶ ὅπως νόμιζα τὸν ὕπνο μου, ἐγὼ εἶμαι πού κοιμᾶμαι ἐνῶ ὁ ἐξολοθρευτὴς ἀγρυπνᾷ. Ἴσως νὰ εἶναι ἓνας ἀπ' αὐτοὺς πού περιδιαβαίνουν ἀδιάφορα μπροστά ἀπὸ τὴν εἴσοδο, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σιγουρευτοῦν, ὅπως ἄλλωστε κι ἐγώ, πὼς τὴ εἴσοδος παραμένει ἀπείραχτη περιμένοντας τὴν ἐπίθεσή τους, καὶ προσπερ-

νοῦν μόνο καί μόνο ἐπειδὴ γνωρίζουν πὼς ὁ σπιτονοικοκύρης δὲν βρίσκεται μέσα ἢ καὶ ἀκόμη πὼς παραμονεύει ἀνυποψίαστος παραδίπλα μέσα στοὺς θάμνους. Καὶ ἐγκαταλείπω τὸ παρατηρητήριό μου. ἔχοντας βαρεθεῖ τῆ ζωῆ στο ὑπαιθρο, νιώθω πὼς δὲν ἔχω τίποτα ἄλλο νὰ μάθω ἐδῶ μῆτε τώρα μῆτε ἀργότερα. Καὶ ἔχω ὕρεξη νὰ ἀποχαιρετήσω τὰ πάντα ἐδῶ, νὰ κατεβῶ στο κτίσμα καὶ νὰ μὴν ξαναγυρίσω ποτέ, νὰ ἀφήσω τὰ πράγματα νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πορεία τους χωρὶς νὰ τὴν παρεμποδίζω μὲ ἄσκοπες παρακολούθησεις. Ὅμως, κακομαθημένος ἀπὸ τὴ μακροχρόνια παρακολούθηση τῆς κίνησης πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο, μὲ βασανίζει τώρα ἡ ἰδέα νὰ τελέσω τὴν τελετουργία τῆς καθόδου πού ἀπὸ μόνη της προκαλεῖ τὴν προσοχή, χωρὶς νὰ γνωρίζω τί συμβαίνει πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη μου στὴ γύρω περιοχὴ, καὶ μετὰ πάνω ἀπὸ τὴν καταπακτὴ πού θὰ ἔχει κλείσει καὶ πάλι. Τὸ ἐπιχειρῶ ἀρχικά, σὲ θυελλώδεις νύχτες, ρίχνω βιαστικά τὴ λεία μου μέσα στο κτίσμα, μοιάζει νὰ πετυχαίνει, ὅμως ἂν πράγματι πέτυχε θὰ φανεῖ μονάχα ὅταν θὰ ἔχω κατέβει ὁ ἴδιος, θὰ φανεῖ, ὅμως ὄχι πιά σὲ μένα ἢ καὶ σὲ μένα, ἀλλὰ πολὺ ἀργά. Τὰ παρατῶ λοιπὸν καὶ δὲν κατεβαίνω. Σκάβω, σὲ ἀρκετὰ μεγάλη ἀπόσταση βέβαια ἀπὸ τὴν πραγματικὴ εἴσοδο, ἕναν δοκιμαστικὸ λάκκο, δὲν εἶναι μακρύτερος ἀπὸ μένα καὶ καλύπτεται κι αὐτὸς ἀπὸ ἕνα πλέγμα βρύων. Σέρνομαι μέσα στο λάκκο, τραβῶ τὸ σκέπασμα ἀπὸ πάνω μου, περιμένω προσεχτικὰ κάποια ὑπολογισμένα, σύντομα ἢ ἐκτενῆ, χρονικὰ διαστήματα σὲ διάφορες ὥρες τῆς ἡμέ-

ρας, ἔπειτα πετώ ἀπὸ πάνω μου τὰ θρύα, βγαίνω ἔξω καὶ καταγράφω τὶς παρατηρήσεις μου. Ἀποκτῶ τὶς πρὸ διαφο-
ρετικές ἐμπειρίες, καλές καὶ κακές, δὲν μπορῶ ὡστόσο νὰ
ἀνακαλύψω κάποιο γενικὸ κανόνα ἢ μιὰ ἀλάνθαστη μέθο-
δο κατάβασης. Εἶμαι κατὰ συνέπεια εὐτυχῆς πού δὲν
εἶμαι ἀκόμα ὑποχρεωμένος νὰ κατεβῶ ἀπὸ τὴν πραγμα-
τική εἴσοδο καὶ ἀπελπισμένος πού σύντομα θὰ πρέπει νὰ
τὸ κάνω. Δὲν ἀπέχω πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση νὰ φύγω στὰ
ξένα, νὰ γυρίσω πάλι στὴν ἄγερη, παλιά μου ζωὴ, πού
δὲν μοῦ παρεῖχε καμία ἀσφάλεια, πού δὲν ἦταν παρὰ μιὰ
ἀκαθόριστη πληθώρα κινδύνων καὶ πού, ὡς ἐκ τούτου, δὲν
ἐπέτρεπε νὰ ἀντικρίσει καὶ νὰ φοβηθεῖ κανεὶς τὸν κάθε
κίνδυνο καθεαυτοῦ, ὅπως μὲ διδάσκει διαρκῶς ἡ σύγκριση
τοῦ ἀσφαλοῦς μου κτίσματος καὶ τῆς ζωῆς ἐκτὸς αὐτοῦ.
Φυσικά, μιὰ τέτοια ἀπόφαση θὰ ἦταν καθαρὴ τρέλα.
προϊὸν μιᾶς μακροχρόνιας παραμονῆς στὴν ἄσκητη ἐλευ-
θερία, τὸ κτίσμα μοῦ ἀνήκει ἀκόμα, δὲν ἔχω παρὰ νὰ κά-
νω ἓνα βῆμα καὶ θὰ εἶμαι ἀσφαλῆς. Καὶ ἀπαγκιστρώνομαι
ἀπὸ ὅλες μου τὶς ἀμφιβολίες καὶ τρέχω μέρη μεσημέρι
καταπάνω στὴν καταπακτή, ἀποφασισμένος νὰ τὴ συγκό-
σω, ὅμως τελικὰ δὲν μπορῶ, τὴν προσπερνῶ καὶ ρίχνομαι
ἐπίτηδες σὲ ἓναν ἀγκαθωτὸ θάμνο γιὰ νὰ τιμωρήσω τὸν
ἑαυτὸ μου, νὰ τὸν τιμωρήσω γιὰ ἓνα πταῖσμα πού δὲν τὸ
γνωρίζω. Γιατὶ τελικὰ πρέπει νὰ παραδεχτῶ πὼς ἔχω δι-
κιο καὶ πὼς εἶναι πράγματι ἀδύνατον νὰ κατεβῶ στὸ κτί-
σμα χωρὶς νὰ ἐκθέσω σὲ ὅλους τριγύρω, στὸ ἔδαφος, στὰ
δέντρα, στὸν ἀέρα, τουλάχιστον γιὰ ἓνα μικρὸ διάστημα.

ὅ,τι πιὸ πολὺτιμο ἔχω. Καὶ ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι γέννημα τῆς φαντασίας μου ἀλλὰ καθ' ὅλα πραγματικός. Δὲν εἶναι ἄλλωστε ἀνάγκη νὰ εἶναι κάποιος πραγματικός μου ἐχθρός, πού θὰ τοῦ ἀνοιξῶ τὴν ἕρεξή νὰ μὲ ἀκολουθήσει. εἶναι ἐξίσου πιθανὸ νὰ εἶναι κάποιος τυχαῖο, μικρὸ ἀθῶο ὄν, κάποιον σιγαμένον μικρὸ πλάσμα, τὸ ὅποῖο θὰ μὲ ἀκολουθήσει ἀπὸ περιέργεια καὶ μόνον, καὶ θὰ γίνῃ ἔτσι, δίχως νὰ τὸ γνωρίζῃ, καθοδηγητῆς τοῦ κόσμου ἐναντίον μου, μὰ δὲν εἶναι οὔτε κι αὐτὸ ἀναγκαῖο, ἴσως νὰ εἶναι —καὶ δὲν εἶναι ἐτοῦτο λιγότερον φοβερὸν ἀπὸ τὸ ἄλλο, κατὰ μιὰ ἀποψη εἶναι τὸ χειρότερον— ἴσως νὰ εἶναι κάποιος τοῦ δικοῦ μου εἶδους, κάποιος γνώστης καὶ θαυμαστῆς τῶν κτισμάτων, ἓνα ἀδελφεὶ τοῦ θάσους, φίλος τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ ὅμως φοβερός ἀλήτης, πού θὰ θέλῃ νὰ κατοικήσῃ χωρὶς νὰ ἔχει κτίσει. Ἄς ἐρχόταν τώρα, ἄς ἀνακάλυπτε μὲ τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἀπληστία τὴν εἴσοδον, ἄς ἄρχιζε νὰ τὴν πιλατεύῃ γιὰ νὰ ἀναστηκίωσῃ τὰ θρύα, ἄς τὰ κατάφερνε, ἄς χωνόταν στὰ γρήγορα μέσα καὶ ἄς εἰσχωροῦσε ἤδη τόσο βαθιὰ ὥστε νὰ φανοῦν γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα τὰ ἀχαιμνά του, ἄς συνέβαιναν ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ ὀρμήσω τότε ἐγὼ ξοπίσω του, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐνδοιασμό, νὰ ριχθῶ ἀπάνω του, νὰ τὸν καταδαγκώσω, νὰ τὸν κομματιάσω, νὰ τὸν ξεσκίσω, νὰ τὸν ἀπομυζήσω καὶ νὰ παραχώσω τὸ κουφάρι του ἀνάμεσα στὰ ἄλλα θηράματα, προπαντὸς ὅμως, κι αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ σημαντικότερον, νὰ θρῆσκόμενον ἐπιτέλους καὶ πάλι μέσα στὸ κτίσμα μου, εὐχαρίστως νὰ θαύμαζα τὴν φορὰ αὐτὴ καὶ τὸ λαβύρινθον, πρῶτα ὅμως νὰ τράβαγα

τὸ πλέγμα τῶν βρύων πάνω μου καὶ νὰ αναπαυόμουν, γιὰ τὸ ὑπόλοιπο, νομίζω, τῆς ζωῆς μου. Ἀλλὰ δὲν ἔρχεται κανεὶς κι ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπὸ μένα τὸν ἴδιο. Καθὼς μὲ ἀπασχολεῖ ἀκατάπαυστα ἡ δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος, χάνω ἓνα μεγάλο μέρος τῶν φόβων μου, δὲν ἀποφεύγω πιά τὴν εἴσοδο οὔτε ἐξωτερικά, τὸ νὰ διαγράψω κύκλους γύρω τῆς γίνεται ἡ ἀγαπημένη μου ἀπασχόληση, εἶναι σχεδὸν σὰν νὰ ἤμουν ἐγὼ ὁ ἐχθρὸς ποὺ καιροφυλακτεῖ τὴν κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ εἰσβάλει μὲ ἐπιτυχία. Ἄν εἶχα κάποιον ποὺ νὰ μποροῦσα νὰ τὸν ἐμπιστευτώ, νὰ τὸν ἀφήσω στὸ παρατηρητήριό μου, θὰ μποροῦσα ἀνετα νὰ ἀρχίσω τὴν κατάβαση. Μὲ ἐκεῖνον, τὸν ἐμπιστό μου, θὰ συμφωνοῦσα νὰ παρακολουθεῖ μὲ προσοχὴ τὴν κατάστασι, κατὰ τὴν κατάβασή μου, καὶ γιὰ πολὺ ἀκόμη χρόνον μετὰ ἐφόσον θὰ ὑπῆρχαν ἐπικίνδυνες ἐνδείξεις, ἀλλὰ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι καὶ μόνο νὰ χτυποῦσε συνθηματικά στὸ στρώμα τῶν βρύων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ξεκαθαρίζαν τὰ πράγματα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου, δὲν θὰ ὑπῆρχαν κατάλοιπα, ἐκτὸς ἴσως τοῦ ἐμπιστοῦ μου. Γιατί, μήπως δὲν θὰ ζητοῦσε κάποιο ἀντάλλαγμα, δὲν θὰ γύρευε τουλάχιστον νὰ δεῖ τὸ κτίσμα, ἤδη αὐτό, ἤδη τὸ νὰ ἐπιτρέψω οἰκειοθελῶς σὲ κάποιον τὴν εἴσοδο στὸ κτίσμα μου, θὰ μοῦ ἦταν ἄκρως δυσάρεστο, τὸ ἔφτιαξα γιὰ μένα, ὄχι γιὰ ἐπισκέπτες, νομίζω πὼς δὲν θὰ τὸν ἀφήνα νὰ μπεῖ. Ἀκόμα καὶ σὰν ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ δυνατότητα νὰ κατεβῶ στὸ κτίσμα μου, δὲν θὰ τὸν ἀφήνα. Ἄλλωστε δὲν θὰ μποροῦσα κἀν νὰ τὸν ἀφήσω νὰ μπεῖ, γιατί εἴτε θὰ ἔπρεπε

νά τὸν ἀφήσω νά κατεβῆ μόνος του, καὶ αὐτὸ ξεπερνᾶ κά-
θε φαντασία, εἴτε θὰ ἔπρεπε νά κατεβοῦμε μαζί, ὅπου
στήν περίπτωση αὐτῇ θὰ χανόταν τὸ πλεονέκτημα πού θὰ
μου ἀπέφερε ἡ παρουσία του, πού θὰ ἦταν νά παρατηρεῖ
τὴν κατάστασιν πίσω μου. Καὶ τί γίνεται μὲ τὴν ἐμπιστο-
σύνη; Μπορῶ μήπως νά ἐξακολουθῶ νά ἔχω ἐμπιστοσύνη
σὲ κάποιον πού τὸν ἐμπιστεύομαι ὅσο τὸν ἔχω μπροστά
μου, ὅταν πιά δὲν θὰ τὸν βλέπω, καὶ μάλιστα μὲ τὸ πλέγ-
μα τῶν βρῦων ἀνάμεσά μας; Εἶναι σχετικὰ εὐκόλο νά
ἐμπιστεύεται κανεὶς κάποιον ὅταν τὸν ἐπιβλέπει κιόλας ἢ
ἔχει τουλάχιστον τὴ δυνατότητα νά τὸν ἐπιβλέπει, ἴσως
νά εἶναι δυνατόν νά ἐμπιστεύεται κανεὶς κάποιον κι ἀπὸ
ἀπόστασιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κτίσματος, μέσα
ἀπὸ ἕναν ἄλλο κόσμον δηλαδή, νά ἐμπιστεύεται κανεὶς
ἀπόλυτα κάποιον ἐκτός, εἶναι νομίζω ἐντελῶς ἀδύνατον.
Ἄλλὰ τέτοιες ἀμφιβολίες δὲν εἶναι κἀν ἀπαραίτητες, ἀρκεῖ
ἤδη ἡ σκέψιν πὼς θὰ ἦταν δυνατόν, μετὰ τὴν κάθοδό μου,
ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἀναρίθμητες συμπτώσεις τῆς ζωῆς νά πα-
ρεμποδίσουν τὸ συνεργάτη μου νά ἐκπληρώσει τὸ καθῆκον
του καὶ ποιῆς ἀνυπολόγιστες συνέπειες θὰ εἶχε καὶ ἡ πα-
ραμικρὴ δυσχέρειά του γιὰ μένα. "Ὁχι, ἂν τὰ λάβει κανεὶς
ὅλα ὑπόψιν του δὲν πρέπει νά παραπονεῖται πού εἶμαι μό-
νος καὶ δὲν ἔχω κανέναν στὸν ὅποῖο νά μπορῶ νά βασισθῶ.
Σίγουρα δὲν χάνω κανένα πλεονέκτημα κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπον καὶ μᾶλλον γλιτώνω ἀπὸ πιθανὲς ζημιές. Ἐμπι-
στοσύνη δὲν μπορῶ νά ἔχω παρὰ μόνο στὸν ἑαυτὸ μου καὶ
στὸ κτίσμα. Θὰ ἔπρεπε νά τὸ εἶχα ἀναλογιστεῖ νωρίτερα

και να εἶχα λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα γιὰ τὸ ζήτημα πού με ἀπασχολεῖ τώρα. Θὰ ἦταν τουλάχιστον μερικῶς εφικτὸ κατὰ τὴν ἀρχικὴ φάση τῆς κατασκευῆς. Ἔπρεπε νὰ εἶχα διαμορφώσει τὸν πρῶτο διάδρομο με τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ ἔχει δύο εἰσοδούς, σὲ ἀρκετὴ ἀπόστασι μετὰξὺ τους, ἔτσι ὥστε νὰ μποροῦσα νὰ κατεβαίνω ἀπὸ τὴν πρώτη εἴσοδο, με ὅλες τὶς ἀναπόφευκτες δυσκολίες τῆς καθόδου, νὰ διατρέχω γρήγορα τὸν πρῶτο αὐτὸν διάδρομο ἕως τῆ δευτέρῃ εἰσοδο, νὰ ἀναστηκῶναι λιγάκι τὸ εἰδικὰ διαμορφωμένο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πλέγμα ἀπὸ ἔρμα και νὰ παρατηρῶ γιὰ μερικὰ μερόνυχτα τὴν κατάστασι. Αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ μόνῃ σωστὴ λύσι, βέβαια, δύο εἰσοδοὶ διπλασιάζουν τὸν κίνδυνο, ἀλλὰ ἡ ἔνστασι αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ παραμεριστεῖ στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι, ἰδίως εφόσον ἡ μία εἰσοδος, πού θὰ ἐκτελοῦσε ἀπλῶς χρέη παρατηρητηρίου, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι πολὺ στενὴ. Καὶ ἔτσι γίνονται και πάλι σὲ τεχνικὲς λεπτομέρειες, ἀρχίζω γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ νὰ ὀνειρεύομαι τὸ ὄνειρο τοῦ ἀπόλυτου τέλειου κτίσματος, αὐτὸ με καθησυχάζει κάπως, ἐκστατικὸς βλέπω με κλειστὰ μάτια ξεκάθαρες και λιγότερο ξεκάθαρες κατασκευαστικὲς λύσεις, πού θὰ μοῦ ἐξασφάλιζαν ἀπαρατήρητη εἴσοδο και ἐξοδο. Καθὼς εἶμαι ξαπλωμένος και τὸ σκέφτομαι ἀναγνωρίζω τὴν ἀξία αὐτῶν τῶν σχεδίων, ἀν και μονάχα ὡς τεχνικῶν ἐπιτευγμάτων, δὲν ἀποτελοῦν πραγματικὰ πλεονεκτήματα, γιὰτι ποῖο τὸ νόημα αὐτῆς τῆς ἀπαρατήρητης εἰσοδοῦ και ἐξοδοῦ; Φανερώνει ἀνήσυχο νοῦ, ἀμφίβολη αὐτοεκτίμησι, βρόμικους πόθους, ἰδιό-

τητες κακες που θα γινουν ακόμη χειρότερες ἐνόψει του κτίσματος που στέκει ακόμη ἐκεῖ και μπορεί να ἐνσταλάξει γαλήνη, ἀρκεί να του ανοιχτῆ κανείς ἀπόλυτα. Ὡστόσο τώρα βρίσκομαι ἐκτός αὐτοῦ και ἀναζητῶ μιὰ δυνατότητα ἐπιστροφῆς, για τὸ σκοπὸ αὐτὸ οἱ ἀπαραίτητες τεχνικὲς διευθετήσεις θὰ ἦταν ἀπολύτως εὐπρόσδεκτες. Ἄν και ἴσως ὄχι και τόσο. Μήπως δὲν φανερώνουν πὺς στὸν νευρικὸ φόβο τῆς στιγμῆς ὑποτιμῶ πολὺ τὸ κτίσμα, θεωρώντας το ἀπλῶς μιὰ τρύπα, στὴν ὁποία μπορεί κανείς να χωθεῖ με τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀσφάλεια. Βέβαια εἶναι και μιὰ ἀσφαλῆς τρύπα ἢ τουλάχιστον θὰ ἔπρεπε να εἶναι, και σὰν φανταστῶ πὺς κινδυνεύω, τότε ἐπιθυμῶ με σφιγμένα τὰ δόντια και με ὅλη τὴ δύναμη τῆς θέλησῆς μου τὸ κτίσμα να μὴν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ τρύπα, προορισμένη να μοῦ σώσει τὴ ζωὴ και να φέρει σὲ πέρας αὐτὴ τὴν ξεκάθαρη ἀποστολὴ με τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἐπάρκεια και εἶμαι πρόθυμος να τὸ ἀπαλλάξω ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἄλλο καθῆκον. Τὰ πράγματα ὡστόσο ἔχουν ὡς ἐξῆς, στὴν πραγματικότητά —και αὐτὴ δὲν τὴ βλέπει κανείς σὲ ὦρα κινδύνου, ἀκόμα και σὲ ἀκίνδυνες περιόδους πρέπει κανείς να ἀποκτήσει τὸ ἀπαραίτητο βλέμμα— παρέχει μὲν ἀρκετὴ ἀσφάλεια, ἀλλὰ σίγουρα ὄχι ἀρκετὴ, μήπως σταματοῦν ποτὲ οἱ ἔγνοιες ὅσο εἶναι κανείς μέσα, εἶναι ἄλλες, πιὸ ὑπερῆφανες, πιὸ οὐσιαστικὲς, συχνὰ βαθιὰ κρυμμένες ἔγνοιες, ἀλλὰ ἡ βασανιστικὴ τους ἐπίδραση εἶναι ἴσως ἡ ἴδια με αὐτὴ που προκαλοῦν οἱ ἔγνοιες τῆς ζωῆς ἔξω. Ἄν εἶχα κατασκευάσει τὸ κτίσμα μονάχα για να προφυλάξω

τῆ ζωῆ μου, δὲν θὰ ἦμουν μὲν ἑξαπατημένος, ἀλλὰ ἡ ἀναλογία μεταξύ τῆς ἀπίστευτης ἐργασίας καὶ τῆς πραγματικῆς ἀσφάλειας, τουλάχιστον στὸ βαθμὸ πού μπορῶ ἐγὼ νὰ τὴ διαπιστώσω καὶ νὰ τὴν ἐκμεταλλευτῶ, δὲν θὰ ἦταν εὐνοϊκὴ γιὰ μένα. Εἶναι πολὺ ἐπιώδυνο νὰ τὸ παραδεχτεῖ κανεὶς, ὅμως εἶναι ἀπαραίτητο, ἰδίως ἐδῶ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν εἴσοδο πού κλείνει μπροστὰ σὲ μένα, τὸν κτίστη καὶ ἰδιοκτήτη τῆς, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε πὼς συσπᾶται μπροστὰ μου. Ἀλλὰ τὸ κτίσμα δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ τρύπα ἀσφάλειας! Ὅταν στέκω στὴν κεντρικὴ πλατεία, μὲ τοὺς σωρούς τῶν κρεάτων νὰ ὑψώνονται γύρω μου, τὸ πρόσωπο στραμμένο πρὸς τοὺς δέκα διαδρόμους πού ξεκινοῦν ἀπ' ἐδῶ, τὸν καθένα, ἀνάλογα μὲ τὸ συνολικὸ σχέδιο, κατηφορικὸ ἢ ἀνηφορικὸ, ἴσιο ἢ καμπύλο, νὰ διευρύνεται ἢ νὰ στενεύει καὶ ὅλους ἐξίσου ἤσυχους καὶ ἄδειους καὶ ἔτοιμους, τὸν καθένα μὲ τὸν τρόπο του, νὰ μὲ ὀδηγήσουν παρακάτω, στὶς πολλὲς πλατείες, κι ἐκεῖνες ἤσυχες καὶ ἄδειες – τότε δὲν μὲ ἀπασχολεῖ ἡ σκέψη τῆς ἀσφάλειας, τότε ξέρω καλὰ πὼς αὐτὴ εἶναι τὸ κάστρο μου πού τὸ ἀπέσπασα ἀπὸ τὸ ἀντίξοο ἔδαφος, ξύνοντας καὶ δαγκώνοντας, ποδοπατώντας καὶ σπρώχνοντας, τὸ κάστρο μου πού δὲν μπορεῖ μὲ κανέναν τρόπο νὰ ἀνήκει σὲ κάποιον ἄλλο καὶ εἶναι τόσο δικό μου, πού νὰ μπορῶ σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἀκόμα καὶ νὰ δεχτῶ ἤσυχος τὸ θανάσιμο πλήγμα ἀπὸ τὸν ἐχθρό μου, γιὰτὶ τὸ αἷμα μου θὰ ἐμποτίσει τὸ δικό μου ἔδαφος καὶ δὲν θὰ πάει χαμένο. Καὶ μήπως δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μοναδικὸ νόημα τῶν ὑπέροχων ὠρῶν πού περνῶ στους

διαδρόμους ἐν μέρει σὲ ἤρεμο ὕπνο, ἐν μέρει στὴν εὐδαιμονία τοῦ ξύπνιου. στοὺς διαδρόμους αὐτοὺς πού εἶναι μὲ ἀκρίβεια προσαρμοσμένοι στίς διαστάσεις μου, γιὰ ραχάτικα τεντώματα, παιδιάστικες τοῦμπες, ὄνειρεμένες ξάπλες, μακάριους ὕπνους. Καὶ οἱ μικρὲς πλατεῖες, γνωρίζω τόσο καλά τὴν καθεμιά τους, τίς ξεχωρίζω τῇ μιᾷ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ κλειστὰ μάτια ἀπὸ τὴν κλίση τῶν τοιχωμάτων τους καὶ μόνο, κι ἄς εἶναι πανομοιότυπες, μὲ περικλείουν εἰρηνικὰ καὶ θερμά, καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι κάθε φωλιά τὸ πουλί της. Καὶ ὅλα, ὅλα ἤσυχα καὶ ἄδεια. -

Ἄν εἶναι ὅμως ἔτσι, γιατί διστάζω τότε, γιατί φοβᾶμαι τὸν εἰσβολέα περισσότερο ἀπὸ τὴν πιθανότητα νὰ μὴν ξαναδῶ ποτὲ πιά τὸ κτίσμα μου; Λοιπόν, αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶναι εὐτυχῶς ἐντελῶς ἀδύνατο, δὲν θὰ ἦταν κἀν ἀνάγκη νὰ ἐπιδοθῶ σὲ συλλογισμοὺς προκειμένου νὰ συνειδητοποιήσω πόσο ἀπαραίτητο μοῦ εἶναι τὸ κτίσμα, ἐγὼ καὶ τὸ κτίσμα εἴμαστε δεμένοι σὲ τέτοιο βαθμὸ πού θὰ μπορούσα μὲ ὅλη τὴν ἡρεμία, παρὰ τὸ φόβο μου, νὰ ἐγκατασταθῶ ἐδῶ, δὲν θὰ ἦταν κἀν ἀνάγκη νὰ πιέσω τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ ἀνοιξῶ τὴν εἴσοδο ἀψηφώντας καθε ἐνδοιασμό, θὰ ἀρκούσε ἀπολύτως νὰ περιμένω ἄπραγος, γιατί τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς χωρίσει γιὰ μεγάλο διάστημα καὶ μὲ κάποιον τρόπο θὰ κατέβω καὶ πάλι. Ἄλλὰ βέβαια, πόσος χρόνος μπορεῖ νὰ περάσει ὡς τότε καὶ πόσα μπορούν νὰ συμβοῦν τόσο ἐδῶ πάνω ὅσο κι ἐκεῖ κάτω. Καὶ εἶναι στὸ χέρι μου καὶ μόνο νὰ περιορίσω τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ νὰ προβῶ στὴν ἀπαραίτητη κίνηση ἀμέσως.

Καί τώρα, σχεδόν ανίκανος νά σκεφτῶ ἀπό τήν κούραση, μέ σκυμμένο κεφάλι, τρεκλίζοντας, μισοκοιμισμένος, περισσότερο ψηλαφώντας παρά περπατώντας, πλησιάζω τήν εἴσοδο, ἀργά ἀνασηκώνω τά βρύα, ἀργά κατεβαίνω, ἀφρημένος ἀφήνω τήν καταπακτῆ ἀνοιχτή περισσότερο ἀπ' ὅσο θά χρειαζόταν, θυμᾶμαι κατόπιν τήν παράλειψή μου, ἀνεβαίνω καί πάλι γιά νά διορθώσω τό σφάλμα μου, ὅμως γιατί νά ἀνεβῶ; Δέν ἔχω παρά νά τραβήξω καί πάλι τά βρύα, καλά, κατεβαίνω λοιπόν καί πάλι καί ἐπιτέλους τραβῶ τό στρώμα τῶν βρύων πίσω μου. Μόνο σέ αὐτή τήν κατάσταση, ἀποκλειστικά καί μόνο σέ αὐτή τήν κατάσταση μπορῶ νά φέρω εἰς πέρας τήν ἐπιχείρησή αὐτή. Ἔτσι λοιπόν βρίσκομαι ξαπλωμένος κάτω ἀπό τά βρύα, πάνω στό σωρὸ τῆς συγκεντρωμένης λείας μου, περιτριγυρισμένος ἀπό αἶμα καί χυμούς ἀπό τά κρέατα, καί θά μπορούσα νά βυθιστῶ στόν πολυπόθητο ὕπνο. Τίποτα δέν μέ ἐμποδίζει, κανείς δέν μέ ἀκολουθήσει, πάνω ἀπό τά βρύα φαίνεται τουλάχιστον γιά τήν ὥρα νά εἶναι ὅλα ἤσυχα καί ἀκόμη κι ἂν δέν ἦταν, νομίζω πῶς δέν θά μπορούσα τώρα νά ἀρχίσω τήν παρακολούθησή, ἔχω ἀλλάξει θέση πιά, ἀπό τόν πάνω κόσμον ἦρθα μέσα στό κτίσμα μου καί νιώθω τήν ἐπίδρασή του ἀμέσως. Εἶναι ἕνας νέος κόσμος, πού δίνει καινούργιες δυνάμεις καί ὅ,τι ἦταν ἀπάνω κούραση ἐδῶ δέν μετράει ὡς τέτοια. Ἔχω γυρίσει ἀπό ταξίδι, ἀποκαμωμένος ἀπό τίς κακουχίες, ἀλλά ἡ χαρά πού ἀντικρίζω καί πάλι τήν παλιά μου κατοικία, οἱ ἐργασίες ἐπαναπροσαρμογῆς πού μέ περιμένουν, ἡ ἀναγκαιό-

τητα να επιθεωρήσω ακόμα και επιφανειακά όλους τους χώρους, ιδίως να φτάσω το γρηγορότερο δυνατόν στην κεντρική πλατεία. Όλα αυτά μεταμορφώνουν την κούρασή μου σε αδημονία και ζήλο, λες και τη στιγμή που εμπαινα στο χτίσμα μου είχα κοιμηθεί έναν μακρύ και βαθύ ύπνο. Η πρώτη εργασία είναι πολύ κοπιαστική και με απορροφά εντελώς: έχω να μεταφέρω τη λεία μου μέσα από τους στενούς διαδρόμους του λαβύρινθου με τα λεπτά τοιχώματα. Σπρώχνω προς τα μπρός με όλη μου τη δύναμη, και κάτι γίνεται, αλλά υπερβολικά αργά για τα δικά μου μέτρα. Για να επιταχύνω τη διαδικασία τραβώ ένα μέρος του σάρκινου ὄγκου πάλι πίσω, στριμώχνομαι να περάσω από πάνω, από μέσα του, έτσι δεν έχω παρά ένα μέρος του συνόλου μπροστά μου, τώρα είναι ευκολότερο να το προωθήσω, αλλά βρίσκομαι χωμένος τόσο βαθιά μέσα στην αφθονία του κρέατος εδώ στους στενούς διαδρόμους, από τους οποίους κάποιες φορές δυσκολεύομαι να περάσω ακόμα κι όταν είμαι μόνος μου, πού θα μπορούσα κάλλιστα να πεθάνω από ασφυξία μέσα στις ίδιες μου τις προμήθειες, μερικές φορές ο μόνος τρόπος να προφυλαχθώ από τόν ὄγκο τους είναι τρώγοντας και πίνοντας. Αλλά η μεταφορά επιτυγχάνεται, δεν μου παίρνει υπερβολικά πολύ χρόνο να τη φέρω εις πέρας, έχω ξεπεράσει το λαβύρινθο, παίρνω μια βαθιά ανάσα καθώς στέκω τώρα σε έναν κανονικό διάδρομο, σπρώχνω τη λεία μέσα από έναν συνδετικό διάδρομο σε έναν ειδικά διαμορφωμένο γι' αυτόν το σκοπό κεντρικό διάδρομο πού οδηγεί με ισχυρή κλίση προς

τὴν κεντρικὴ πλατεία. Τώρα δὲν χρειάζεται νὰ δουλέψω ἄλλο, ὅλα κατακυλοῦν καὶ χύνονται, ἀπὸ μόνα τους σχεδόν, πρὸς τὰ κάτω. Ἐπιτέλους βρίσκομαι στὴν κεντρικὴ μου πλατεία! Ἐπιτέλους θὰ μπορέσω νὰ ξεκουραστώ. Ὅλα εἶναι ἀπαράλλαχτα, δὲν δείχνει νὰ ἔχει συμβεῖ καμμία σοβαρὴ καταστροφή, οἱ ἐκ πρώτης ὄψεως μικροζημιές θὰ διορθωθοῦν σύντομα. Μένει ἀκόμα ἡ μακρὰ περιπλάνη-στη μέσα ἀπ' τοὺς διαδρόμους, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι κόπος, εἶναι κουβεντούλα μὲ φίλους, ὅπως τῆ συνήθιζα ἐγὼ παλιά ἢ — ἂν καὶ δὲν εἶμαι καὶ τόσο μεγάλος, ἀλλὰ σὲ κάποια πράγματα θολώνει ἡ μνήμη μου ἤδη ἐντελῶς — ὅπως εἶχα ἀκουστά πῶς γινόταν. Ἀρχίζω τώρα μὲ τὸν δεῦτερο διάδρομο, ἐπιτήδες ἀργά, τώρα πού ἔχω δεῖ τὴν κεντρικὴ πλατεία ἔχω ἀτελείωτο χρόνο, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κτίσματος ἔχω πάντοτε ἀτελείωτο χρόνο, γιατί τὰ πάντα, ὅ,τι κάνω ἐδῶ εἶναι καλὸ καὶ σημαντικὸ καὶ μὲ χερταίνει κατὰ κάποιον τρόπο. Ξεκινῶ μὲ τὸν δεῦτερο διάδρομο καὶ διακόπτω τὴν ἐπιθεώρηση στὰ μισὰ καὶ περνῶ στὸν τρίτο διάδρομο καὶ ἀφήνω νὰ μὲ ὀδηγήσει καὶ πάλι πίσω στὴν κεντρικὴ πλατεία, καὶ πρέπει τώρα νὰ ξαναπιᾶσω τὸν δεῦτερο διάδρομο ἐκ νέου καὶ παίζω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μὲ τὴ δουλειά, αὐξάνοντάς την, καὶ γελῶ μόνος μου καὶ χαίρομαι καὶ ζαλιζομαι μπροστὰ στὴν τόση δουλειά ἀλλὰ δὲν τὰ παρατῶ κιόλας. Ἐξαιτίας σας, διάδρομί μου καὶ πλατείες, καὶ ἰδίως γιὰ σένα, κεντρικὴ μου πλατεία, γύρισα πάλι, ἀψήφησα τὴ ζωὴ μου ἀφοῦ γιὰ πολὺ χρόνο ἔκανα τὴ βλακειά νὰ τρέμω γιὰ χάρη της καὶ νὰ καθυστερῶ

τὴν ἐπιστροφή κοντά σας. Τί μὲ νοιάζει ὁ κίνδυνος τώρα πού βρίσκομαι μαζί σας ; Ἀνήκετε σέ μένα, κι ἐγὼ σέ σᾶς, εἴμαστε δεμένοι, τί μπορεί νά μᾶς συμβεῖ ; Ἄς συνωστίζονται ἀπάνω ἤδη τὰ πλήθη καί ἄς εἶναι ἔτοιμη ἡ μουσούδα νά διαπεράσει τὰ θρύα. Καί μὲ τὴ σιωπὴ καί τὴν ἐρημιά του μὲ καλωσορίζει μὲ τὴ σειρά του τώρα τὸ κίσμα καί ἐπιθεβαιώνει τὰ λόγια μου.

Τώρα ὅμως μὲ καταλαμβάνει ἓνα εἶδος ἀνεμελιάς καί σέ μία πλατεία πού ἀνήκει στίς ἀγαπημένες μου κουβαριάζομαι γιά λίγο, ἀπέχω πολὺ ἀπ' τὸ νά ἔχω ἐπιθεωρήσει τὰ πάντα, ἀλλωστε θέλω νά συνεχίσω τὴν ἐπιθεώρηση ὡς τὸ τέλος, δὲν θέλω νά ἀποκοιμηθῶ ἐδῶ, μονάχα ὑποχωρῶ στὸν πειρασμὸ νά βολευτῶ ἐδῶ σὰν νά ἦταν νά κοιμηθῶ, θέλω νά βεβαιωθῶ πὼς τὰ καταφέρνω ἀκόμα τόσο ἄνετα ὅπως παλιά. Καί τὰ καταφέρνω, ἀλλὰ δὲν καταφέρνω νά ξεκουνηθῶ καί παραμένω ἐδῶ, σέ βαθὺ ὕπνο. Θὰ πρέπει νά κοιμήθηκα πάρα πολὺ, δὲν ξυπνῶ παρὰ στὸν τελευταῖο ὕπνο, πού σχεδὸν διαλύεται ἀπὸ μόνος του, πρέπει ὁ ἴδιος ὁ ὕπνος νά ἔναι πιά πολὺ ἐλαφρὺς, γιατί μὲ ξυπνᾷ ἓνα σχεδὸν ἀνεπαίσθητο σφύριγμα. Καταλαβαίνω ἀμέσως περὶ τίνος πρόκειται, τὰ μικροζωντανά, μὲ τὴν ἐλλιπὴ ἐπιτήρηση καί τὴν ὑπερβολικὴ ἀνεκτικότητα πού τοὺς ἔδειξα, ἔσκαψαν κατὰ τὴν ἀπουσία μου σέ κάποιον σημεῖο ἓνα καινούργιο πέρασμα, αὐτὸ τὸ πέρασμα συναντᾷ κάποιον παλιό, παγιδεύεται ὁ ἀέρας ἐκεῖ καί ἔτσι προκαλεῖται αὐτὸ τὸ σφύριγμα. Τί ἀκατάπαυστα ἐργατικὸς λαὸς πού εἶναι καί πόσο ἐνοχλητικὸς ὁ ζῆλος τους. Θὰ πρέπει νά

ἀφουγκραστῶ προσεκτικὰ τὰ τοιχώματα τοῦ διαδρόμου μου καὶ νὰ ἐντοπίσω μὲ δοκιμαστικὰ σκαψίματα τὸν τόπο τῆς ἐνόκλησης γιὰ νὰ μπορέσω στὴ συνέχεια νὰ ἐξαλείψω τὸν ἤχο. Ἐξάλλου, μπορεῖ τὸ καινούργιο λαγούμι, ἂν ἀνταποκρίνεται κατὰ κάποιον τρόπο στὰ δεδομένα τοῦ κτίσματος, νὰ μοῦ χρησιμεύσει κι ἐμένα σὰν καινούργιος ἐξαερισμός. Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἔχω στὸ νοῦ μου τὰ μικρὰ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἕως τώρα, δὲν πρέπει νὰ τὴ γλιτώσει κανένα.

Καθὼς ἔχω μεγάλη πείρα σὲ τέτοιες ἔρευνες δὲν θὰ πρέπει νὰ μοῦ πάρει πολὺ χρόνο καὶ μπορῶ νὰ ἀρχίσω κατευθείαν μὲ αὐτό, βέβαια, ἐκκρεμοῦν ἀκόμη ἄλλες ἐργασίες, ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐπείγουσα, πρέπει νὰ ὑπάρχει ἡσυχία στοὺς διαδρόμους μου. Ὁ ἤχος αὐτὸς εἶναι ἄλλωστε σχετικὰ ἄθως —δὲν τὸν ἀκουσα καθόλου ὅταν ἦρθα, ἂν καὶ σίγουρα θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχε ἤδη—, ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἐγκατασταθῶ καὶ πάλι στὸ σπίτι μου, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσω, κατὰ κάποιον τρόπο γίνεται ἀντιληπτὸς μονάχα μὲ τὸ αὐτὶ τοῦ πραγματικοῦ σπιτονοικοκύρη πὺ ἀσκεῖ τὰ καθήκοντά του. Καὶ δὲν εἶναι κὰν συνεχῆς, ὅπως εἶναι συνήθως τέτοιου εἶδους ἤχοι, κάνει μεγάλες παύσεις, αὐτὸ ὀφείλεται προφανῶς σὲ μπλοκαρίσματα στὴ ροὴ τοῦ ἀέρα. Ξεκινῶ τὴν ἔρευνα ἀλλὰ δὲν κατορθώνω νὰ ἐντοπίσω τὸ σημεῖο ὅπου θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ ἐπέμβει, ναι μὲν κάνω κάποιες δοκιμαστικὲς τρύπες, ἀλλὰ γίνονται στὴν τύχη, φυσικὰ δὲν ἔχω ἔτσι κανένα ἀποτέλεσμα καὶ ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ σκαψίματος καὶ ἡ ἀκόμα μεγαλύτερη τῆς

ἐπιχωμάτωσης καὶ λείανσης εἶναι μάταιες. Δὲν πλησιάζω κὰν τὸ σημεῖο τοῦ ἤχου, ἀκούγεται διαρκῶς ἀπαράλλαχτα λεπτὸς μὲ τακτὲς παύσεις, ἄλλοτε σὰν συριγμός, ἄλλοτε σὰν σφύριγμα. Θὰ μπορούσα φυσικὰ νὰ τὸν ἀγνοήσω προσωρινά, εἶναι βέβαια ἄκρως ἐνοχλητικὸς ἀλλὰ δὲν χωρᾶ ἀμφιβολία σχετικὰ μὲ τὴν εἰκασία μου ὡς πρὸς τὴν προέλευση τοῦ ἤχου, δὲν πρόκειται λοιπὸν νὰ δυναμώσει. ἀντιθέτως, μπορεῖ νὰ συμβεῖ ἐπίσης — ἂν καὶ ποτὲ ὡς τώρα δὲν περιμένα τόσο — νὰ χάνονται τέτοιοι ἤχοι ἀπὸ μόνοι τους μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἐξαιτίας τῆς συνέχισης τῆς ἐργασίας τῶν μικρῶν σκαφτιάδων, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, συχνὰ ὀδηγεῖ μιὰ σύμπτωση στὰ ἴχνη τῆς ἐνόχλησης, ἐκεῖ πού μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα ἀποτυγχάνει γιὰ μεγάλο διάστημα. Ἔτσι παρηγοριέμαι καὶ θὰ προτιμοῦσα χίλιες φορές νὰ συνεχίσω νὰ περιδιαβαίνω στοὺς διαδρόμους καὶ νὰ ἐπισκέπτομαι τὶς πλατεῖες, πολλὰς ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν τὶς ἔχω κὰν ξαναδεῖ, καὶ ἐνδιαμέσως νὰ κυλιέμαι λιγάκι στὴν κεντρικὴ πλατεία, ἀλλὰ δὲν βρίσκω ἤσυχία, πρέπει νὰ συνεχίσω τὸ ψάξιμο. Χρόνο, πολὺ χρόνο πού θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ καλύτερα μοῦ κοστίζει ὁ μικρὸς λαός. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις εἶναι συνήθως τὸ τεχνικὸ πρόβλημα αὐτὸ πού μὲ ἐλκύει, φαντάζομαι μὲ κάθε ἀκρίβεια, λόγου χάρη, βασισμένος στὸν ἤχο πού τὸ ἐξασκημένο αὐτί μου μπορεῖ νὰ διακρίνει σὲ ὅλες του τὶς λεπτομέρειες τὴν προέλευσή του, σὰν νὰ ἦταν νὰ τὴ σχεδιάσω, καὶ ἀμέσως αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξακριβώσω κατὰ πόσο ἡ πραγματικότητά ἀνταποκρίνεται σὲ ὅ,τι φαντά-

στηκα. Καί ἔχω κάθε λόγο, γιατί μέχρις ὅτου γίνει ἡ ἐξακρίβωση δὲν μπορῶ νὰ αισθάνομαι ἀσφαλῆς, ἀκόμα κι ἂν δὲν ἦταν παρά γιὰ νὰ μάθω ποιά κατεύθυνση θὰ ἀκολουθήσει ἕνας κόκκος ἄμμου πού ξεκολλᾷ ἀπὸ ἕναν τοῖχο. Πόσο μᾶλλον ἕνας τέτοιος ἤχος, εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη μιὰ κάθε ἄλλο παρά ἀσήμαντη ὑπόθεσις. Ἀλλά, σημαντικὴ ἢ ἀσήμαντη, ὅσο κι ἂν ψάχνω δὲν βρίσκω τίποτα, ἢ μᾶλλον βρίσκω περισσότερα ἀπ' ὅσα θὰ ἤθελα. Στὴν ἀγαπημένη μου πλατεία ἔλαχε νὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο, σκέφτομαι, ἀπομακρύνομαι ἀρκετὰ ἀπὸ κεῖ, σχεδὸν ὡς τὰ μισὰ τοῦ διαδρόμου πρὸς τὴν ἐπόμενη πλατεία, τὸ ὅλο πράγμα εἶναι οὐσιαστικὰ ἕνα ἀστεῖο, σὰν νὰ ἤθελα νὰ ἀποδείξω πὺς δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀγαπημένη μου πλατεία πού μοῦ προξενεῖ τὴν ἐνόχλησις αὐτή, ἀλλὰ πὺς ὑπάρχουν ἐνοχλήσεις καὶ σὲ ἄλλα μέρη, καὶ χαμογελαστός ἀρχίζω νὰ ἀφουγκράζομαι, σύντομα ὅμως παύω νὰ χαμογελῶ γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ ἴδιο σφύριγμα βρίσκεται κι ἐδῶ. Δὲν εἶναι δὰ καὶ τίποτα, μερικὲς φορές νομίζω πὺς κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα δὲν τὸ ἀκούει, ἐγὼ τὸ ἀκούω βέβαια τώρα ὀλοένα καὶ πιὸ καθαρά, ἀκονισμένη ἢ ἀκοή μου ἀπὸ τὴν ἐξάσκησις, παρότι εἶναι στὴν πραγματικότητά παντοῦ ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἤχος, ὅπως βεβαιώθηκα κάνοντας συγκρίσεις. Οὔτε δυναμώνει, ὅπως ἐξακριβώνω ὅταν δὲν ἀφουγκράζομαι κολλημένος στὰ τοιχώματα ἀλλὰ στέκομαι στὴ μέση τοῦ διαδρόμου καὶ ἀκούω με προσοχή. Τότε δὲν μπορῶ παρά καταβάλλοντας προσπάθεια μὲ ἄκρα προσήλωσις νὰ μαντέψω μᾶλλον παρά νὰ ἀκούσω τὸν ἀχό

ενός ακούσματος. Ἀλλά αὐτὸ τὸ ἀμετάβλητο σὲ ὅλους τοὺς τόπους εἶναι πού με ἐνοχλεῖ πάνω ἀπ' ὅλα γιατί δὲν ταιριάζει μὲ τὴν ἀρχική μου εἰκασία. Ἄν εἶχα μαντέψει σωστά τὴν αἰτία του, ὁ ἦχος θὰ ἔπρεπε νὰ πηγάζει μὲ τὴ μέγιστη ἔνταση ἀπὸ ἓνα συγκεκριμένο σημεῖο, τὸ ὅποιο θὰ ἦμουν σὲ θέση νὰ ἐντοπίσω, καὶ στὴ συνέχεια νὰ ἐξασθενεῖ. Ἄν ὅμως δὲν ἦταν σωστὴ ἡ ἐρμηνεία μου, τί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι; Ὑπάρχει ἀκόμη ἡ πιθανότητα νὰ ὑπάρχουν δύο κέντρα θορύβου, νὰ εἶχα ὡς τώρα ἀφουγκραστῆ μονάχα ἀπὸ μακριὰ τὰ κέντρα αὐτὰ καὶ πὼς ὅταν πλησιάζα στὸ ἓνα νὰ δυνάμωνα ὁ ἦχος πού προερχόταν ἀπ' αὐτό, ἐξαιτίας ὅμως τῆς ἐξασθένησης τοῦ ἦχου τοῦ ἄλλου κέντρου τὸ συνολικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ αὐτὶ νὰ παρέμενε λίγο-πολύ ἀμετάβλητο. Σχεδὸν νόμιζα ἤδη, καθὼς ἀφουγκραζόμουν μὲ προσοχή, πὼς διέκρινα μιὰ ἔστω καὶ ἀνεπαίσθητη διαφορὰ στὸν ἦχο πού συμβάδιζε μὲ τὴ νέα μου ὑπόθεση. Σὲ κάθε περίπτωση ἔπρεπε νὰ διευρύνω τὸ πεδίο τῶν ἐρευνῶν μου κατὰ πολὺ. Μὲ αὐτὸ τὸ σκοπὸ κατηφορίζω τὸ διάδρομο ὡς τὴν κεντρικὴ πλατεία καὶ ἀρχίζω νὰ ἀφουγκράζομαι ἐκεῖ. Περίεργο, κι ἐδῶ ὁ ἴδιος ἦχος. Εἶναι βέβαια ἓνας ἦχος πού προκαλεῖται ἀπὸ τὰ σκαψίματα κάποιων ἀσήμαντων ζώων πού ἐκμεταλλεύτηκαν τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας μου κατὰ αἰσχροὺ τρόπο, ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἔχουν κατὰ νοῦ κάτι ἐναντίον μου, εἶναι ἀπλῶς ἀπασχολημένα μὲ τὸ ἔργο τους καὶ ἐφόσον δὲν συναντήσουν κάποιο ἐμπόδιο στὸ δρόμο τους θὰ κρατήσουν τὴν ἴδια κατεύθυνση, ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίζω καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ

μου είναι αδιανόητο και με εκνευρίζει και μου ταραίζει τον απόλυτα απαραίτητο για τη δουλειά μου νοῦ ὅτι τόλμησαν νὰ πλησιάσουν στὴν κεντρικὴ πλατεία. Ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν θέλω νὰ διαφοροποιήσω: ἦταν τὸ σημαντικό βάθος, στὸ ὅποιο βρίσκεται ἡ κεντρικὴ πλατεία, ἦταν ἡ μεγάλη ἔκτασή της καὶ τὰ συνεπαγόμενα ἔντονα ρεύματα τοῦ ἀέρα πού ἀπέτρεπαν τοὺς σκάπτοντες, ἢ ἀπλῶς κατάλαβαν μὲ τὸ νωθρὸ τους μυαλὸ χάρι, σὲ κάποια πληροφορία τὸ γεγονός πὺς πρόκειται γιὰ τὴν κεντρικὴ πλατεία, ἢ ὁ ἐπίσημος χαρακτήρας τοῦ τόπου, πάντως δὲν εἶχα παρατηρήσει ποτὲ ὡς τώρα σκαψίματα στὰ τοιχώματα τῆς κεντρικῆς πλατείας. Naί μὲν κατέφθαναν ζῶα, σὲ μεγάλους ἀριθμούς, τὰ προσέλκυαν οἱ ἔντονες ἀναθυμιάσεις, ἐδῶ ἔκανα τὰ καλύτερα κυνήγια μου, ἀλλὰ εἶχαν τρυπήσει σὲ κάποιο παραπάνω σημεῖο τοὺς διαδρόμους μου καὶ κατηφόριζαν ἔπειτα, κάπως μουδιασμένα ἀλλὰ χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀντισταθοῦν στὸν πειρασμό, πρὸς τὴν πλατεία. Τώρα λοιπὸν ἔσκαβαν καὶ στὰ τοιχώματα. Ἄς εἶχα πραγματοποιήσει τουλάχιστον τὰ σημαντικότερα σχέδια τῆς ἐφηβείας καὶ τῆς πρώιμης ἀνδρικῆς μου ἡλικίας ἢ, μᾶλλον, ἄς εἶχα τὴ δύναμη νὰ τὰ πραγματοποιήσω, γιατί δὲν ἦταν ὅτι μου ἔλειπε ἡ θέληση. Ἔνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαπημένα μου σχέδια ἦταν νὰ ἀποσπάσω τὴν κεντρικὴ πλατεία ἀπὸ τὸ χῶμα πού τὴν περιβάλλει, δηλαδὴ νὰ ἀφήσω τὰ τοιχώματά της σὲ ἓνα πάχος ὅσο περίπου τὸ ὕψος μου καὶ νὰ δημιουργήσω ὀλόγυρά της, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ δυστυχῶς ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὸ ἔδαφος μικρὴ βάση, ἓνα

κενὸ στὸ μέγεθος τοῦ τοιχώματος. Σὲ αὐτὸ τὸ κενὸ φανταζόμουν πάντοτε, καὶ μᾶλλον δὲν εἶχα ἄδικο, τὸν ὠραιότερο τόπο παραμονῆς πού θά μπορούσε νὰ ὑπάρξει γιὰ μένα. Νὰ κρέμομαι πάνω σὲ αὐτὴ τὴν καμπύλη, νὰ σέρνομαι, νὰ γλιστρῶ ἀπάνω της, νὰ κάνω τοῦμπεσ καὶ νὰ πέφτω καὶ πάλι μὲ τὰ πόδια στὸ ἔδαφος καὶ νὰ παίζω ὅλα αὐτὰ τὰ παιχνίδια κυριολεκτικὰ ἀπάνω στὸ σῶμα τῆς κεντρικῆς πλατείας χωρὶς ὅμως νὰ βρίσκομαι μέσα στὸν ἴδιο της τὸ χῶρο· νὰ μπορῶ νὰ ἀποφεύγω τὴν κεντρικὴ πλατεία, νὰ μπορῶ νὰ ξεκουράζω τὴ ματιά μου ἀπὸ τὴν εἰκόνα της, νὰ ἀναβάλλω γιὰ ἀργότερα τὴ χαρὰ νὰ τὴν ἀντικρίσω καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ μὴν πρέπει νὰ τὴ στερηθῶ ἀλλὰ νὰ τὴν κρατῶ κυριολεκτικὰ γραπωμένη μὲ τὰ νύχια μου, κάτι πού εἶναι ἀδύνατον ἂν ὑπάρχει μονάχα ἡ μία συνηθισμένη ἀνοιχτὴ πρόσβαση. Προπάντων, ὅμως, νὰ μπορῶ νὰ τὴ φυλάω, νὰ εἶναι δηλαδὴ τέτοιας τάξης ἢ ἀποζημιώση ἀπὸ τὴ στέρηση τῆς ὄψης της. Ὡστε, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ διαλέξει κανεὶς ἀνάμεσα στὴν παραμονὴ στὴν πλατεία ἢ στὸ κενὸ τριγύρω της, νὰ ἐπέλεγε σαφῶς τὸν κενὸ χῶρο, γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ, μονάχα νὰ βηματίζει ἐκεῖ, πάνω-κάτω, καὶ νὰ προφυλάσσει τὴν κεντρικὴ πλατεία. Δὲν θὰ ὑπῆρχαν τότε ἤχοι στὰ τοιχώματα, θρασύτατα σκαψίματα ὡς τὴν κεντρικὴ πλατεία, θὰ ἦταν ἐξασφαλισμένη ἢ γαλήνη καὶ ἐγὼ θὰ ἦμουν ὁ φρουρός της, δὲν θὰ εἶχα νὰ στήνω ἀηδιασμένος αὐτὶ στὰ σκαψίματα τῶν μικρῶν ζώων ἀλλὰ θὰ ἀπολάμβανα κάτι ἄλλο, πού τώρα τὸ ἔχω χάσει ἐντελῶς : τὸ βούισμα τῆς σιωπῆς στὴν κεντρι-

κή πλατεία. Ἀλλά ὅλα αὐτὰ τὰ ὠραῖα δὲν ὑπάρχουν καὶ ἐγὼ πρέπει νὰ καταπιαστῶ μὲ τὴ δουλειά μου, σχεδὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἤμουν εὐτυχῆς πού σχετίζεται τώρα πιά ἄμεσα μὲ τὴν κεντρικὴ πλατεία, γιατί αὐτὸ μὲ ἀναζωογονεῖ. Χρειάζομαι φυσικά, ὅπως ἀποδεικνύεται ὁλοένα καὶ περισσότερο, ὅλες μου τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐργασία αὐτή, πού στὴν ἀρχὴ ἔδειχνε ἀμελητέα. Ἀφουγκράζομαι τώρα στὰ τοιχώματα τῆς κεντρικῆς πλατείας, καὶ ὅπου καὶ νὰ ἀφουγκραστῶ, ψηλά καὶ χαμηλά, στοὺς τοίχους ἢ στὸ ἔδαφος, στὶς εἰσόδους ἢ στὸ ἐσωτερικὸ, παντοῦ, παντοῦ ὁ ἴδιος ἦχος. Καὶ πόσο χρόνο, πόση ἔνταση ἀπαιτεῖ αὐτὴ ἡ μακρὰ παρακολούθηση τοῦ διακοπτόμενου ἤχου. Μιὰ μικρὴ παρηγοριά, ἴσα γιὰ νὰ ξεγελάσει κανεὶς τὸν ἑαυτό του, προσφέρει τὸ γεγονός ὅτι ἐδῶ, στὴν κεντρικὴ πλατεία, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς διαδρόμους, ὅταν ἀπομακρύνει κανεὶς τὸ αὐτί του ἀπὸ τὸ χῶμα δὲν ἀκούγεται τίποτα ἐξαιτίας τοῦ μεγέθους τῆς πλατείας. Μονάχα γιὰ νὰ ξεκουραστῶ, γιὰ νὰ συγκεντρωθῶ στὸν ἑαυτό μου, κάνω συχνὰ αὐτὰ τὰ πειράματα, ἀφουγκράζομαι προσεκτικὰ καὶ εἶμαι εὐτυχῆς πού δὲν ἀκούω τίποτα. Ἀλλά κατὰ τὰ ἄλλα, τί συμβαίνει τελικά; Μπροστὰ σὲ αὐτὸ τὸ φαινόμενο καταρρέουν οἱ πρῶτες μου ἐρμηνεῖες ἀπολύτως. Ἀλλά καὶ τὶς ἄλλες ἐρμηνεῖες πού προσφέρονται πρέπει νὰ τὶς ἀπορρίψω μετὰ ἀπὸ λίγο. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ υποθέσει πὼς αὐτὸ πού ἀκούω εἶναι τὰ ἴδια τὰ ζώφια καθὼς δουλεύουν. Κάτι τέτοιο ἀντιβαίνει ὥστόσο σὲ κάθε ἐμπειρία· δὲν μπορεῖ νὰ ἄρχισα νὰ ἀκούω κάτι πού, ἐνῶ ὑπῆρχε πάντοτε, δὲν τὸ

ἄκουγα ποτέ. Μπορεῖ νὰ αὐξήθηκε μὲ τὰ χρόνια ἡ εὐαι-
σθησία μου ὡς πρὸς τὶς ἐνοχλήσεις στὸ κτίσμα ἀλλὰ σὲ
καμία περίπτωση δὲν οὐχύνθηκε ἡ ἀκοή μου. Εἶναι στὴ φύ-
ση τῶν ζουφίων νὰ μὴν ἀκούγονται, θὰ τὰ ἀνεχόμενοι μή-
πως ἂν δὲν ἦταν ἔτσι. Θὰ τὰ εἶχα ἐξολοθρεύσει κι ἄς κιν-
δύνενα νὰ πεθάνω τῆς πείνας. Ἀλλὰ ἴσως, καὶ εἶναι κι
αὐτὴ μιὰ σκέψη πού ὑποῦλα μπαίνει στὸ νοῦ μου, πρόκει-
ται στὴν περίπτωση αὐτὴ γιὰ ἓνα ζῶο, πού δὲν τὸ γνῶρι-
ζα ὡς τώρα. Αὐτὸ θὰ ἦταν δυνατόν, ναί μὲν παρακολουθῶ
ἐδῶ καὶ καιρὸ καὶ ἀρκετὰ προσεκτικὰ τὴ ζωὴ ἐδῶ κάτω,
ἀλλὰ ὁ κόσμος εἶναι πολύμορφος καὶ ποτὲ δὲν λείπουν οἱ
δυσάρεστες ἐκπλήξεις. Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι ἓνα μονάχα ζῶο,
θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἓνα μεγάλο κοπάδι πού ἔχει εἰσβάλει
ξαφνικὰ στὴν περιοχὴ μου, ἓνα μεγάλο κοπάδι μικρῶν ζώ-
ων πού ἀφοῦ ἀκούγονται ὑπερέχουν λίγο τῶν ζουφίων,
ὅμως ὄχι καὶ πολύ, γιατί ὁ ἦχος τῆς δουλειᾶς τους καθεαυ-
τὸν εἶναι λιγιστός. Θὰ μπορούσαν λοιπὸν νὰ εἶναι ἄγνω-
στα ζῶα, ἓνα περιπλανώμενο κοπάδι πού περνάει ἀπὸ
ἐδῶ, πού μὲ ἐνοχλεῖ ἀλλὰ πού τὸ πέρασμά του ἀπὸ δῶ
σύντομα θὰ ὀλοκληρωθεῖ. Θὰ μπορούσα λοιπὸν νὰ περιμέ-
νω καὶ δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ καταγίνομαι μὲ περιττὴ
τελικὰ ἐργασία. Ἀλλὰ ἂν εἶναι ἄγνωστα ζῶα, γιατί δὲν τὰ
βλέπω πουθενά; Ἐχω κάνει ἤδη τόσα σκαψίματα, γιὰ νὰ
πιᾶσω κάποιον ἀπὸ αὐτά, μὰ δὲν βρίσκω κανένα. Μοῦ
ἔρχεται ἡ ἰδέα πῶς θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἀπειροελάχιστα
ζωντανά, πολὺ μικρότερα αὐτῶν πού γνωρίζω, καὶ πῶς
μεγάλος εἶναι μονάχα ὁ θόρυβος πού κάνουν. Ἔτσι, ἐξε-

τάζω τὸ σκαμμένο χῶμα, πετῶ τοὺς σβόλους στὸν ἀέρα, ὥστε νὰ διαλυθοῦν σὲ μικρὰ κομματάκια, ἀλλὰ οἱ θορυβοποιὶ δὲν βρίσκονται ἐκεῖ. Μὲ τὸν καιρὸ συνειδητοποιῶ πῶς δὲν μπορῶ νὰ ἐπιτύχω τίποτα μὲ τέτοια τυχαῖα σκαψίματα, τὸ μόνο πού κάνω ἔτσι εἶναι νὰ καταστρέφω τὰ τοιχώματα τοῦ κτίσματός μου, βιαστικά σκάβω ἐδῶ κι ἐκεῖ, δὲν προλαβαίνω νὰ ξαναγεμίσω τὶς τρύπες, σὲ πολλὰ σημεῖα ὑπάρχουν ἤδη σωροὶ ἀπὸ χῶμα πού φράζουν τὸ δρόμο καὶ τὴ θεά, βέβαια, ὅλα αὐτὰ μὲ ἐνοχλοῦν μονάχα θεωρητικά, δὲν μπορῶ τώρα οὔτε νὰ περιδιαβαίνω οὔτε νὰ ἀπολαμβάνω τὴ θεά οὔτε νὰ ξαποσταίνω, συχνὰ μὲ ἔχει πάρει ὁ ὕπνος σὲ κάποια ἀπὸ τὶς τρύπες, μὲ τὴ μία πατούσα ἀγκιστρωμένη πάνω ψηλά στὸ χῶμα, ἐκεῖ ὅπου ἤθελα, μισοκοιμισμένος ἤδη, νὰ ἀποσπᾶσω κάποιο κομμάτι. Θὰ ἀλλάξω τώρα τὴ μέθοδό μου. Θὰ σκάψω πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ ἤχου μιὰ πράγματι μεγάλη σήραγγα καὶ δὲν θὰ πάψω νὰ σκάβω προτοῦ ἀνακαλύψω, ἄσχετα ἀπὸ κάθε θεωρία, τὴν πραγματικὴ πηγὴ τοῦ ἤχου. Θὰ τὴν ἐξολοθρεύσω, ἂν εἶναι στὶς δυνάμεις μου, ἀλλὰ κι ἂν δὲν εἶναι, θὰ ἀποκτήσω τουλάχιστον βεβαιότητα. Ἡ βεβαιότητα αὐτὴ θὰ μοῦ φέρει γαλήνη ἢ ἀπελπισία, σὲ κάθε περίπτωσι ὅμως θὰ εἶναι ἀναμφισβήτητα καὶ δικαιολογημένα. Αὐτὴ ἡ ἀπόφασι εἶναι εὐεργετικὴ, ὅτιδῆποτε ἔκανα ὡς τώρα μοῦ φαίνεται ἐσπευσμένο, πάνω στὴν ἀναστάτωση τῆς ἐπιστροφῆς, χωρὶς νὰ ἔχω ἀκόμη ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὶς ἔγνοιες τοῦ πάνω κόσμου, χωρὶς νὰ ἔχω ἀκόμη ἀπόλυτα ἐνσωματωθεῖ στὴ γαλήνη τοῦ κτίσματος, ὑπερευαί-

σθητος από τὸ γεγονός ὅτι τὸ εἶχα στερηθεῖ γιὰ τόσο μακρὸ διάστημα. ἄφησα ἓνα, τὸ παραδέχομαι, ἀλλόκοτο φαινόμενο, νὰ μὲ κάνει νὰ χάσω κάθε αὐτοκυριαρχία. Στὸ κάτω κάτω, τί εἶναι; Ἐνα ἀπαλὸ σφύριγμα. ἀκούγεται μονάχα μὲ μεγάλες παύσεις, ἓνα τίποτα, τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε κανεὶς, δὲν θέλω νὰ πῶ νὰ τὸ συνηθίσει, ὄχι, νὰ τὸ συνηθίσει δὲν θὰ μπορούσε, ἀλλὰ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ τὸ παρακολουθεῖ ἓνα διάστημα χωρίς νὰ λαμβάνει ἀμέσως κάποια κατασταλτικὰ μέτρα, νὰ τὸ παρακολουθεῖ, δηλαδή, κάθε μερικὲς ὥρες, τυχαῖα, νὰ ἀφουγκράζεται καὶ νὰ καταγράφει ὑπομονετικὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ὄχι ὅπως ἐγὼ νὰ σέρνει τὸ αὐτὶ κατὰ μῆκος τῶν διαδρόμων καὶ μὲ τὸ παραμικρὸ ἄκουσμα τοῦ ἤχου νὰ σκάβει τὴ γῆ, ὄχι τόσο γιὰ νὰ ἀνακαλύψει ὅσο γιὰ νὰ πράξει κάτι πού νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν ἐσωτερικὴ του ἀνησυχία. Αὐτὸ θὰ ἀλλάξει τώρα, ἐλπίζω. Καὶ πάλι δὲν τὸ ἐλπίζω — μὲ σφαλίστὰ τὰ μάτια τὸ παραδέχομαι, ἔξαλλος μὲ τὸν ἴδιό μου τὸν ἑαυτὸ— γιατί ἡ ἀνησυχία τρέμει μέσα μου ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ καὶ ὥρες καὶ ἂν δὲν μὲ συγκρατοῦσε ἡ φρόνησή μου, εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἄρχιζα νὰ σκάβω, κατὰ προτίμησιν σὲ ὁποιοδήποτε σημεῖο, ἄσχετα ἀπὸ τὸ ἂν ἀκούγεται κάτι ἐκεῖ ἢ ὄχι, ἀνόητα, πεισμομένα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σκάψω, ἴδια σχεδὸν μὲ τὰ ζωύφια, πού σκάβουν εἴτε χωρίς κανένα λόγο εἴτε μονάχα ἐπειδὴ τρέφονται ἀπὸ τὸ χῶμα. Τὸ νέο συνετὸ σχέδιο μὲ δελεάζει, καὶ πάλι δὲν μὲ δελεάζει. Δὲν ὑπάρχει κανένα ἐπιχείρημα ἐναντίον του, τουλάχιστον ἐγὼ δὲν γνωρίζω κανένα, πρέπει. ἀπὸ

ὅσο μπορῶ ἐγὼ νὰ κρίνω, νὰ ὀδηγήσει στοὺς στόχους του. Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν τὸ ἐμπιστεύομαι, τὸ ἐμπιστεύομαι τόσο λίγο πού δὲν φοβᾶμαι κἀν τὸν πιθανὸ τρόπο τῶν ἀποτελεσμάτων του, δὲν πιστεύω κἀν σὲ ἓνα τρομερὸ ἀποτέλεσμα, μᾶλλον μοῦ φαίνεται πὼς ἐξαρχῆς σκεφτόμουν ἓνα τέτοιο συστηματικὸ σκάψιμο καὶ δὲν τὸ ἄρχισα ὡς τώρα ἐπειδὴ δὲν πίστευα πὼς θὰ ἦταν ἀποτελεσματικὸ. Παρ' ὅλα αὐτὰ θὰ ἀρχίσω φυσικὰ μὲ τὸ σκάψιμο, δὲν ἀπομένει ἄλλη λύση, ἀλλὰ δὲν θὰ ἀρχίσω ἀμέσως, θὰ ἀναβάλω γιὰ λίγο τὴ δουλειά, ἂν εἶναι νὰ προχωρήσω καὶ πάλι μὲ γνώμονα τὴ λογικὴ ἄς εἶναι ὀλοκληρωτικά, δὲν πρόκειται νὰ ριχτῶ στὴ δουλειά αὐτή. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, πρῶτα θὰ ἐπανορθώσω τὶς ζημιές πού προξένησα στοὺς κτίσματα μὲ τὰ σκαψίματά μου· δὲν εἶναι λίγος ὁ χρόνος πού θὰ μοῦ πάρει, ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητο· ἂν εἶναι νὰ ὀδηγήσει τὸ νέο σκάψιμο πράγματι σὲ κάποιον ἀποτέλεσμα, θὰ διαρκέσει μᾶλλον ἀρκετὰ, καὶ ἂν πάλι δὲν ὀδηγήσει σὲ κανένα ἀποτέλεσμα, θὰ διαρκέσει αἰώνια, σὲ κάθε περίπτωση ἡ δουλειά αὐτὴ συνεπάγεται μιὰ μακρόχρονη ἀπουσία ἀπὸ τὸ κτίσμα, ὅχι τόσο φοβερὴ ὅπως ὅταν βγαίνω στὸν πάνω κόσμον, μπορῶ νὰ διακόψω ὅποτε θέλω τὴν ἐργασία καὶ νὰ πάω ἐπίσκεψη στοὺς σπιτί μου καὶ ἀκόμα κι ἂν δὲν τὸ κάνω αὐτό, τὸ ἀεράκι ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πλατεία θὰ φτάνει ὡς ἐμένα καὶ θὰ μὲ τυλίγει καθὼς δουλεύω, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ σημαίνει ὅτι θὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὸ κτίσμα καὶ θὰ παραδοθῶ σὲ μιὰ μοίρα ἀβέβαιη καὶ γι' αὐτὸ θέλω νὰ ἀφήσω πίσω μου τὸ κτίσμα σὲ τάξη, νὰ μὴν πεῖ κανεὶς

πώς εγώ. πού αγωνίζομαι για τή γαλήνη τοῦ κτίσματος, τή διατάραξα ὁ ἴδιος καί δὲν φρόντισα ἀμέσως νά ἀποκατασταθεῖ. Ἔτσι, ἀρχίζω νά ρίχνω καί πάλι τὸ χῶμα μέσα στις τρύπες, μιὰ δουλειὰ πού τὴν κατέχω στὴν ἐντέλεια, τὴν ὁποία ἔχω κάνει ἀμέτρητες φορές, σχεδὸν χωρὶς τὴ συνείδηση ὅτι δουλεύω, καί τὴν ὁποία, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ τελικὸ πάτημα καί τὴ λείανση —καί δὲν εἶναι φυσικά ὅτι περιαιτολογῶ, λέω ἀπλῶς τὴν ἀλήθεια— εἶμαι σὲ θέση νά διεκπεραιώσω ἄριστα. Τὴ φορά αὐτὴ ὅμως δυσκολεύομαι. εἶμαι πολὺ ἀφηρημένος, ὁλοένα παρατῶ τὴ δουλειὰ μὲς στὴ μέση, πιέζω τὸ αὐτί μου στὸν τοῖχο καί ἀφουγκράζομαι ἀδιαφορώντας πού τὸ χῶμα πού μόλις ἔχω σηκώσει ξανακυλᾷ στὸ διάδρομο. Καί στις τελικὲς ἐξωραίστικες ἐργασίες, πού ἀπαιτοῦν μεγαλύτερη συγκέντρωση, σχεδὸν δὲν μπορῶ νά ἀντεπεξέλθω. Κακότεχνοι λοφίσκοι, ἐνοχλητικὲς ρωγμὲς παραμένουν, γιὰ νά μὴν ἀναφέρω πὼς ἕνας τοῖχος μπαλωμένος μὲ τέτοιο τρόπο δὲν θὰ ἐπανακτῆσει ποτὲ τὴν ἀρχικὴ του γραμμὴ. Προσπαθῶ νά παρηγορηθῶ λέγοντας πὼς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ προσωρινὴ ἐργασία. Ὄταν ἐπιστρέψω, ὅταν θὰ ἔχει ἐξασφαλιστεῖ καί πάλι ἡ γαλήνη, θὰ ἐπιδιορθώσω τὰ πάντα ὀριστικά, μὲ μιὰν ἀνάσα θὰ γίνουν τότε τὰ πάντα. Naί, στὰ παραμύθια γίνονται τὰ πάντα μὲ μιὰν ἀνάσα, καί στὰ παραμύθια ἀνήκει καί ἡ παρηγορία αὐτή. Καλύτερα θὰ ἦταν νά ἔκανα εὐθὺς ἐξαρχῆς καλύτερη δουλειά, πολὺ πιὸ χρήσιμο ἀπὸ τὸ νά τὴ διακόπτω ὁλοένα, νά ἐπιδίδομαι σὲ περιοδεῖες μέσ' ἀπ' τοὺς διαδρόμους, ἀναζητώντας νέα σημεῖα

στά ὅποια νὰ ἀκούγεται ὁ ἦχος· τὸ ὅποιον εἶναι πράγματι πολὺ εὐκόλο. καθὼς δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ κοντοσταθεῖ σὲ ἓνα ὅποιονδῆποτε σημεῖον καὶ νὰ στήρει αὐτὶ. Καὶ ἄλλες ἄσκοπες ἀνακαλύψεις κάνω. Μερικὲς φορές θαρρῶ πὼς ἔχει σταματήσει ὁ ἦχος, κάνει δὰ μεγάλες παύσεις, ἓνα τέτοιον σφύριγμα τὸ παρακοῦς μερικὲς φορές, πῶς δυνατὸ εἶναι τὸ βούισμα τοῦ ἴδιου σου τοῦ αἵματος μὲς στὸ αὐτὶ σου, ἐνώνονται τότε δύο παύσεις σὲ μία καὶ γιὰ ἓνα διάστημα νομίζει κανεὶς πὼς ἔπαψε τὸ σφύριγμα γιὰ πάντα. Δὲν ἀφουγκράζεσαι ἄλλο, πηδᾶς πάνω, ὅλη ἡ ζωὴ παίρνει μιὰν ἄλλη τροπὴ, σὰν νὰ ἀνοίξε ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ρεεὶ ἡ ἡσυχία τοῦ κτίσματος. Ἀποφεύγω βέβαια νὰ ἐπιβεβαιώσω τὴν ἀνακάλυψιν ἀμέσως, ἀναζητῶ κάποιον πού θὰ μπορούσα νὰ τὴν ἐμπιστευτῶ ἀνεπιβεβαίωτη, καλπάζω ἐπὶ τούτου στὴν κεντρικὴ πλατεία, θυμᾶμαι, ἔτσι πού ξαναγεννήθηκα μὲ ὅλο μου το εἶναι, πὼς δὲν ἔχω φάει τίποτα ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ, ἀνασύρω κάτι ἀπὸ τὶς μισοσκεπασμένους ἀπὸ τὸ χῶμα προμήθειες καὶ μὲ τὴν μπουκιά στὸ στόμα τρέχω πίσω στὸν τόπον τῆς ἀπίστευτης ἀνακάλυψης, ἀρχικὰ θέλω ἀπλῶς νὰ θεβαιωθῶ καὶ πάλι, πρόχειρα, στά γρήγορα, ἐνόσω τρώγω, γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ πράγματος, ἀφουγκράζομαι, ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ πρόχειρη δοκιμὴ δείχνει πὼς γελάστηκα οἰκτρά, ἀκάθεκτο συνεχίζεται τὸ σφύριγμα ἐκεῖ στὸ βάθος. Καὶ φτύνω τὴν τροφὴ μου καὶ μοῦ ῥχεται νὰ τὴν ποδοπατήσω καὶ ἐπιστρέψω στὴ δουλειά μου, δὲν ξέρω καλὰ καλὰ σὲ ποιά, κάπου πού νὰ φαίνεται ἀπαραίτητη καὶ τέτοια μέρη ὑπάρχουν πολλά,

μηχανικά αρχίζω να κάνω κάτι, λές και ήρθε απλώς ο επιστάτης για έλεγχο και πρέπει να προσποιηθώ πως δουλεύω. Άλλα δεν έχει περάσει παρά λίγη ώρα που δουλεύω έτσι και μπορεί να τύχει να κάνω μια νέα ανακάλυψη. Ο ήχος μοιάζει να δυνάμωσε, να δυνάμωσε όχι βέβαια πολύ, έχω να κάνω πάντοτε με τις πιο λεπτές διαφορές, αλλά πάντως δυνάμωσε λίγο, είναι ευδιάκριτη ή διαφορά στο αυτί. Και αυτό το δυνάμωμα του ήχου μοιάζει με ένα πλησίασμα, πολύ πιο ευδιάκριτη από το άκουσμα του δυναμώματος είναι ή εικόνα της δρασκελιάς με την οποία πλησιάζει. Με έναν πηδο απομακρύνομαι από τον τοίχο, ζητώ να συλλάβω μονομιās όλες τις δυνατές συνέπειες της ανακάλυψης αυτής. Έχει κανείς την εντύπωση πως, στην ουσία, το κτίσμα δεν είχε ποτέ διαμορφωθεί για την άμυνα κατά μιας εισβολής, ή πρόθεση υπήρχε βεβαίως, αλλά ενάντια στην εμπειρία μιας ολόκληρης ζωής μου φαινόταν μακρινός ο κίνδυνος μιας επίθεσης και κατά συνέπεια και οι άμυντικές εγκαταστάσεις, ή και όχι μακρινός (πως θα ήταν δυνατόν κάτι τέτοιο!) αλλά πολύ πιο ασήμαντος από τις διαρρυθμίσεις για μια ειρηνική ζωή, τις οποίες, για το λόγο αυτό, προτίμησα παντού σε όλο το κτίσμα. Πολλά θα μπορούσαν να είχαν γίνει προς αυτή την κατεύθυνση χωρίς να παρεμποδίσουν τη βασική δομή, πρόκειται για μια στην ουσία αδιανόητη παράλειψη. Στάθηκα πολύ τυχερός όλα αυτά τα χρόνια, ή καλή μου τύχη με κακόμαθε, ανήσυχος ήμουν αλλά ή ανησυχία μέσα στην ευτυχία δεν οδηγεί πουθενά. Αυτό που θα έπρεπε να

γίνει τώρα πρώτα απ' όλα θὰ ἦταν μιὰ ἀκριβῆς ἐπιθεώρηση τοῦ κτίσματος ὡς πρὸς τὴν ἄμυνα καὶ ὅλες τὶς σχετικές με αὐτὴ δυνατότητες, ἢ ἐκπόνηση ἐνὸς ἀμυντικοῦ σχεδίου καὶ σὲ συνάρτησιν με αὐτὸ ἐνὸς σχεδίου οἰκοδόμησις καὶ στὴ συνέχεια ἡ ἄμεση ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν με νεανικὸ σφρίγος. Αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ ἀναγκαία ἐργασία, γιὰ τὴν ὁποία, παρεμπιπτόντως, εἶναι βέβαια ἤδη πολὺ ἀργά, πάντως αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ ἀναγκαία ἐργασία καὶ με κανέναν τρόπο τὸ σκάψιμο κάποιας μεγάλης ἐξερευνητικῆς σήραγγας πού στήν οὐσία δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ παρά νὰ με μεταθέσει με ὅλες μου τὶς δυνάμεις στὸν ἐντοπισμὸ τοῦ κινδύνου, ἀπροστάτετο, σπρωγμένο απ' τὴν παράλογη ἀνησυχία πὺς δὲν θὰ με πλησιάσει σύντομα ἀπὸ μόνος του. Ξαφνικὰ δὲν καταλαβαίνω τὸ προηγούμενο σχέδιό μου, δὲν μπορῶ νὰ ἀνακαλύψω στὸ μέγρι πρόσφατα συνετὸ τὴν παραμικρὴ σύνεση, πάλι παρατῶ τὴ δουλειὰ καὶ παύω καὶ νὰ ἀφουγκράζομαι, δὲν θέλω νὰ ἀνακαλύψω πιά πότε δυναμώνει, φτάνουν οἱ ἀνακαλύψεις, παρατῶ τὰ πάντα. Θὰ ἤμουν ἤδη εὐχαριστημένος ἂν μπορούσα νὰ καθησυχάσω τὴν ἐσωτερικὴ διαμάχη. Καὶ πάλι ἀφήνω νὰ με παρασύρουν οἱ στοές μου, φτάνω σὲ ὁλοένα καὶ πιὸ ἀπομακρυσμένες, πού δὲν τίς ἔχω δεῖ ἀπὸ τότε πού ἐπέστρεψα, ἀνέγγιχτες ἀκόμα ἀπὸ τὰ σκαψίματα τῶν ποδιῶν μου, πού ἡ σιωπὴ τους ξυπνᾷ με τὸν ἐρχομὸ μου καὶ ἀπλώνεται πάνω μου. Δὲν ἀφήνομαι, τίς διανύω βιαστικά, δὲν ξέρω κὰν τί γυρεύω, πιθανότατα μονάχα πίστωση χρόνου. Ἀπομακρύνομαι τόσο πού καταλήγω τελικὰ στὸ λαβύριν-

Οο, με προκαλεί ἡ ἰδέα νὰ ἀφουγκραστῶ στὸ στρώμα τῶν βρύων. τόσο μακρινὰ ἀντικείμενα. γιὰ τὴν ὥρα τόσο μακρινὰ, προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον μου. Φτάνω ὡς ἀπάνω καὶ ἀφουγκράζομαι. Ἀπόλυτη σιωπή. Τί ὠραῖα πού εἶναι ἐδῶ, κανένας δὲν νοιάζεται ἐκεῖ ἔξω γιὰ τὸ κτίσμα μου, ὁ καθένας ἔχει τὶς δουλειές του πού δὲν ἔχουν καμία σχέση μὲ μένα, πῶς κατόρθωσα νὰ τὸ πετύχω αὐτό. Ἐδῶ στὸ στρώμα τῶν βρύων εἶναι ἴσως τώρα πιά τὸ μοναδικὸ σημεῖο στὸ κτίσμα μου ὅπου μπορῶ νὰ ἀφουγκράζομαι ὠρες ὀλόκληρες μάταια. Μιὰ ἀπόλυτη ἀναστροφή τῶν συνθηκῶν στὸ κτίσμα. ὁ μέχρι τώρα τόπος κινδύνου ἔγινε τόπος γαλήνης, ἡ κεντρικὴ πλατεία ὅμως παρασύρθηκε ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου καὶ τοὺς κινδύνους του. Ἀκόμα χειρότερα, καὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει στὴν πραγματικότητά γαλήνη, τίποτα δὲν ἄλλαξε ἐδῶ, εἴτε ἤσυχα εἴτε μὲ φασαρία ὁ κίνδυνος παραδοκεῖ πάνω ἀπὸ τὰ βρύα ὅπως καὶ παλαιότερα, ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω γίνει ἀναίσθητος ἀπέναντί του, τόσο πολὺ μὲ ἀπασχολεῖ τὸ σφύριγμα στοὺς τοίχους μου. Μὲ ἀπασχολεῖ; Δυναμώνει, πλησιάζει, ἐγὼ ὅμως ἐλίσσομαι μέσα ἀπὸ τὸ λαβύρινθο καὶ ξαπλώνω ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὰ βρύα, εἶναι σχεδὸν σὰν νὰ παραδίδω τὸ σπῆτι στὸν Σφυριχτή, ἱκανοποιημένος, ἀρκεῖ πού βρίσκω ἐδῶ πάνω λίγη ἤσυχία. Τὸν Σφυριχτή; Μήπως ἔχω κάποια νέα, συγκεκριμένη ἀποψη σχετικά μὲ τὴν προέλευση τοῦ ἤχου; Ἀφοῦ ὁ ἤχος προέρχεται ἀπὸ τὶς σήραγγες πού σκάβουν τὰ ζώφια. Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ σταθερὴ μου ἀποψη; Ἀφοῦ δὲν φαίνεται νὰ τὴν ἔχω ἀκόμη ἐγκαταλείψει. Καὶ ἂν δὲν

πρόερχεται ἄμεσα ἀπὸ τὶς σήραγγες, τότε ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο ἔμμεσα. Κι ἂν ἀκόμη δὲν ἔχει καμία σχέση με αὐτές, τότε προφανῶς δὲν εἶναι δυνατὴ καμία εἰκασία ἐκ τῶν προτέρων καὶ πρέπει κανεὶς νὰ περιμένει ἕως ὅτου βρεθῆι στ' ἀλήθεια ἢ αἰτία ἢ φανερωθῆι ἀπὸ μόνη τῆς. Μπορεῖ φυσικὰ καὶ τώρα ἀκόμη νὰ παίξει κανεὶς με εἰκασίες, θὰ μπορούσε γιὰ παράδειγμα νὰ θεωρήσει πὼς κάποιου μακριὰ συνέβη κάποια πλημμύρα καὶ πὼς αὐτὸ πού ἐμένα μοῦ φαίνεται σὰν συριγμὸς ἢ σφύριγμα εἶναι στὴν πραγματικότητά παφλασμὸς. Ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἔχω ὡς πρὸς αὐτὸ καμία πείρα —τὸ ὑπόγειο ρεῦμα πού συνάντησα ἀρχικὰ τὸ ἐξέτρεψα ἀμέσως καὶ δὲν ξαναγύρισε στὸ ἀμμῶδες αὐτὸ ἔδαφος—, ἐκτὸς αὐτοῦ, πρόκειται περὶ σφυρίγματος καὶ δὲν μπορεῖ νὰ παρερμηνευθῆι ὡς παφλασμὸς. Ὅμως τί ὠφελοῦν ὅλες οἱ προτροπές γιὰ ψυχραιμία, ἢ φαντασία δὲν λέει νὰ κοπάσει καὶ πραγματικὰ ἀρχίζω νὰ πιστεύω —δὲν ἔχει νόημα νὰ θέλω νὰ τὸ ἀρνοῦμαι— πὼς τὸ σφύριγμα πρόερχεται ἀπὸ κάποιο ζῶο, καὶ μάλιστα, ὄχι ἀπὸ πολλὰ καὶ μικρὰ ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα καὶ μόνο, μεγάλο. Ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀντιβαίνουν στὴν εἰκασία αὐτή: ὅτι ὁ θόρυβος ἀκούγεται παντοῦ καὶ πάντα με τὴν ἴδια ἔνταση, καὶ ἐπιπλέον σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, μέρα καὶ νύχτα. Φυσικὰ, ἀρχικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τείνει κανεὶς στὴν ἐκδοχὴ τῶν πολλῶν μικρῶν ζώων, ἀφοῦ ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ εἶχα βρεῖ στὰ σκαψίματά μου καὶ δὲν βρῆκα τίποτα, δὲν μένει παρὰ ἢ ἐκδοχὴ τῆς ὑπαρξῆς τοῦ μεγάλου ζώου, προπάντων ἀφοῦ τὰ ὅσα δείχνουν νὰ ἀντιβαί-

νον στην εκδοχή αυτή είναι απλῶς στοιχεῖα πού καθιστοῦν τὸ ζῶο ὄχι ἀπίστευτο ἀλλὰ ἐπικίνδυνο πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς φαντασίας. Γι' αὐτὸ καὶ μόνο ἀντιδρούσα στὴν εκδοχὴ αὐτῆ. Ἐγκαταλείπω αὐτὴ τὴν αὐταπάτη. Ἴδῶ καὶ καιρὸ μὲ ἀπασχολεῖ ἢ σκέψη πὼς ἀκούγεται σὲ τόση ἀπόσταση ἐπειδὴ δουλεύει σὲ ξέφρενους ρυθμούς, σκάβει τόσο γρήγορα τῆ γῆ ὅπως κάποιος πού περιδιαβαίνει σὲ ἀνοιχτὸ δρόμο, ἢ γῆ τρέμει ὀλόγυρα ἀπὸ τὸ σκάψιμό του ἀκόμα κι ὅταν ἔχει πιά περάσει. ἢ δόνηση αὐτῆ πού μένει, λόγω τῆς μεγάλης ἀπόστασης γίνεται ἓνα μὲ τὸν ἦχο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δουλειὰ καὶ ἐγώ, πού ἀκούω μονάχα τὸν τελευταῖο ἀπόηχο, τὸν ἀκούω παντοῦ ἴδιο. Σὲ αὐτὸ συμβάλλει καὶ τὸ ὅτι τὸ ζῶο δὲν κατευθύνεται καταπάνω μου, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀλλάζει ὁ ἦχος, ὑπάρχει μᾶλλον ἓνα σχέδιο, τὸ νόημα τοῦ ὁποίου δὲν μπορῶ νὰ συλλάβω, ὑποθέτω απλῶς πὼς τὸ ζῶο, χωρὶς καθόλου νὰ θέλω νὰ ἰσχυριστῶ πὼς γνωρίζει τὴν ὑπαρξή μου, μὲ περικυκλώνει, θὰ ἔχει ἤδη τραβήξει κάποιους κύκλους γύρω ἀπὸ τὸ κτίσμα μου ἀπὸ τότε πού τὸ παρακολοῦθῶ. Καὶ τώρα τελευταῖα δυναμώνει ὁ ἦχος, οἱ κύκλοι δηλαδὴ μικραίνουν. Σὲ μεγάλες σκέψεις μὲ βάζει τὸ εἶδος τοῦ ἦχου. αὐτὸς ὁ συριγμὸς ἢ σφύριγμα. Ὅταν ἐγὼ ξύνω καὶ σκάβω τῆ γῆ μὲ τὸν δικό μου τρόπο ἀκούγεται πολὺ διαφορετικὰ. Μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὸ σφύριγμα μονάχα ὡς ἐξῆς : πὼς τὰ κύρια ἐργαλεῖα τοῦ ζώου δὲν εἶναι τὰ νύχια του, μὲ τὰ ὁποῖα ἴσως απλῶς νὰ βοηθᾷ, ἀλλὰ ἡ μουσοῦδα ἢ ἡ προβοσχιδα του, ἢ ὁποῖα ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προφανῶς τεράστια δύναμή

της, φαίνεται νὰ ἔχει καὶ κάποια αἰχμηρὰ τμήματα. Πιθανότατα μπήγει μὲ μιὰ μόνο ἰσχυρὴ κίνηση τὴν προβοσκίδα του στὸ χῶμα καὶ ἀποσπᾷ ἓνα μεγάλο κομμάτι, τὴν ὥρα ἐκείνη ἐγὼ δὲν ἀκούω τίποτα, αὐτὴ εἶναι ἡ παύση, μετὰ ὅμως ρουφᾷ καὶ πάλι ἀέρα γιὰ τὸ ἐπόμενο χτύπημα. αὐτὸ τὸ ρούφηγμα τοῦ ἀέρα, ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ἓνας θόρυβος ποῦ τραντάζει τὴ γῆ, ὄχι μονάχα ἐξαιτίας τῆς δύναμης τοῦ ζώου μὰ καὶ ἐξαιτίας τῆς βιασύνης του, τοῦ ζήλου του, αὐτὸ τὸ θόρυβο τὸν ἀκούω τότε ἐγὼ σὰν σιγανὸ σφύριγμα. Ἐξ ὀλοκλήρου ἀνεξήγητη παραμένει ὡστόσο ἡ ἱκανότητά του νὰ δουλεῖ ἀκατάπαυστα, ἴσως ἐμπεριέχουν οἱ μικρὲς παύσεις καὶ τὴ δυνατότητα μιᾶς ἐλάχιστης ξεκούρασης, ἀλλὰ ἀπ' ὅ,τι φαίνεται δὲν ἔτυχε ἀκόμα νὰ ξαποστάσει πραγματικά, μέρα-νύχτα σκάβει, πάντα μὲ τὴν ἴδια δύναμη καὶ ζωντάνια, μὲ τὸ σχέδιό του κατὰ νοῦ ποῦ τόσο τὸν ἐπείγει καὶ ποῦ γιὰ νὰ τὸ πραγματοποιήσει διαθέτει ὅλα τὰ προσόντα. "Ἐναν τέτοιο ἀντίπαλο δὲν θὰ μπορούσα φυσικὰ νὰ τὸν βάλω μὲ τὸ νοῦ μου." Ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητές του, τελικὰ συμβαίνει κάτι τὸ ὁποῖο κανονικὰ θὰ ἔπρεπε ἐξαρχῆς νὰ τὸ εἶχα φοβηθεῖ, κάτι, κατὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἔπρεπε ἐξαρχῆς νὰ εἶχα λάβει μέτρα : κάποιος πλησιάζει. Πῶς καὶ ἔτυχε τόσο καιρὸ τώρα νὰ εἶναι ὅλα τόσο ἤρεμα καὶ εὐτυχισμένα ; Ποιὸς κατήυθυνε τὴν πορεία τῶν ἐχθρῶν, ὥστε νὰ προσπερνοῦν ἀπὸ ἀπόσταση τὴν ἰδιοκτησίά μου ; Γιατί ὑπῆρξα τόσο καιρὸ προστατευμένος μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ περάσω τώρα τέτοια λαχτάρια ; Τί βάρος ἔχουν ἐκεῖνοι οἱ μικροκίνδυνοι ποῦ

περνούσα τὴν ὥρα μου νὰ τοὺς μελετῶ, σὲ σχέση με αὐτὸν τὸν ἕναν! Ἦλιζα τάχα, ὡς ἰδιοκτῆτης τοῦ κτίσματος, νὰ ὑπερέχω τοῦ καθενὸς ποὺ θὰ ἐρχόταν; Αὐτονόητο εἶναι πὼς ἀκριβῶς ὡς ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ τοῦ μεγάλου, εὐάλωτου ἔργου, εἶμαι ἀπροστάτευτος ἀπέναντι σὲ κάθε κάπως πιὸ σοβαρὴ ἐπίθεση, ἢ εὐτυχία τῆς ἰδιοκτησίας του μὲ κακόμαθε, τὸ εὐάλωτο τοῦ κτίσματος μὲ ἔκανε κι ἐμένα εὐάλωτο, οἱ πληγές του μὲ πονοῦν σὰν νὰ ἦταν δικές μου. Ἀκριβῶς αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχα προβλέψει, ὄχι νὰ σκέφτομαι μονάχα τὴν προσωπικὴ μου προστασία —καὶ πόσο ἐλαφρόμαλα καὶ ἀναποτελεσματικὰ τὸ ἔκανα ἀκόμη κι αὐτὸ— ἀλλὰ τὴν προστασία τοῦ κτίσματος. Θὰ ἔπρεπε προπάντων νὰ εἶχα προνοήσει ὥστε μεμονωμένα τμήματα τοῦ κτίσματος, καὶ μάλιστα ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα μεμονωμένα τμήματα, νὰ μπορούσαν, σὲ περίπτωσι εἰσβολῆς, μέσω ἀναχωμάτων ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πραγματοποιήσιμα ἐντὸς ἐλάχιστου χρόνου, νὰ ἀπομονώνονται ἀπὸ τὰ λιγότερο προσβεβλημένα τμήματα καὶ μάλιστα νὰ ἀπομονώνονται μὲ τέτοια συσσώρευσι χώματος καὶ τόσο ἀποτελεσματικὰ, ποὺ ὁ εἰσβολέας νὰ μὴν ὑποψιάζεται καν πὼς ἀπὸ πίσω θρῖσκεται τὸ κυρίως κτίσμα. Καὶ ἐπιπλέον αὐτὰ τὰ ἀναχώματα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κατάλληλα ὄχι μόνο γιὰ νὰ κρύβουν τὸ κτίσμα ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ θάψουν τὸν εἰσβολέα. Δὲν ἔκανα τὴν παραμικρὴ προσπάθεια νὰ ξεκινήσω κάτι τέτοιο, καμμία, ἀπολύτως καμμία κίνησι δὲν ἔγινε πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι, ὑπῆρξα ἐλαφρόμαλος σὰν παιδάκι, πέρασα τὰ ὀριμὰ μου χρόνια μὲ παιδιὰστικά

παιχνίδια, ακόμα και ἡ σκέψη τῶν κινδύνων δὲν ἦταν παρά ἓνα παιχνιδίσμα, τοὺς πραγματικούς κινδύνους ἀμέλησα νὰ τοὺς σκεφτῶ σοβαρά. Καὶ δὲν εἶναι ὅτι λείψανε οἱ προειδοποιήσεις. Κάτι ὅμως σὰν τὸ τωρινὸ δὲν συνέβη ποτέ, ἂν καὶ βέβαια ἔτυχε κάτι μᾶλλον ἀνάλογο στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ κτίσματος. Δούλευα τότε, στὴν κυριολεξία ὡς μικρὸς μαθητευόμενος, τὴν πρώτη στοὰ ἀκόμα, ὁ λαβύρινθος εἶχε σχεδιαστεῖ στὶς βασικὲς του μονάχα γραμμές, εἶχα ἤδη ἀνοίξει μιὰ μικρὴ πλατεία ἀλλὰ ἦταν ὡς πρὸς τίς διαστάσεις καὶ τὴν ἐπεξεργασία τῶν τοιχωμάτων ἐντελῶς ἀποτυχημένη, μὲ λίγα λόγια ὅλα ἦταν ἀκόμη τόσο στὴν ἀρχὴ τους πού τὸ ὅλο πράγμα δὲν θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ παρά ἓνα πείραμα. Κάτι πού θὰ μπορούσε κανεῖς, ἂν κάποτε ἐξαντλοῦνταν ἡ ὑπομονή του, νὰ τὸ παρατήρει ξαφνικά, χωρὶς νὰ τὸ λυπηθεῖ ιδιαίτερα. Συνέβη τότε, σὲ κάποιον διάλειμμα τῆς ἐργασίας μου —στὴ ζωὴ μου ἔκανα πάντοτε ὑπερβολικὰ πολλὰ διαλείμματα— νὰ βρίσκομαι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στοὺς σωροὺς ἀπὸ χῶμα καὶ νὰ ἀκούσω ξαφνικά ἓναν μακρινὸ ἤχο. "Ἔτσι πού ἤμουν νέος, μοῦ προκάλεσε μᾶλλον περιέργεια παρά φόβο. "Ἄφησα τὴ δουλειά μου καὶ βάλθηκα νὰ ἀφουγκράζομαι, τουλάχιστον τότε ἀφουγκραζόμενος καὶ δὲν ἔτρεχα πάνω, στὰ βρῦα, γιὰ νὰ κρυφτῶ καὶ νὰ μὴν πρέπει νὰ ἀκούω. Τουλάχιστον ἀφουγκραζόμενος. Μποροῦσα νὰ διακρίνω ἄρκετὰ καθαρὰ πὼς ἐπρόκειτο γιὰ σκάψιμο, παρόμοιο μὲ τὸ δικό μου, ναὶ μὲν λίγο πιὸ ἀσθενές, ἀλλὰ δὲν μπορούσε κανεῖς νὰ ξέρει κατὰ πόσο αὐτὸ ὀφειλόταν στὴν ἀπόσταση. Ἦμουν πε-

ρίεργος, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ψύχραιμος καὶ ἤρεμος. Ἴσως νὰ βρίσκομαι μέσα σὲ ἓνα ξένο κτίσμα, σκέφτηκα, καὶ ὁ ἰδιοκτήτης του νὰ σκάβει τώρα πρὸς τὸ μέρος μου. Ἄν εἶχε ἀποδειχτεῖ σωστή ἡ εἰκασία αὐτὴ θὰ εἶχα, μιά πού ποτὲ δὲν ὑπῆρξα κατακτητικός ἢ ἐπιθετικός, ἀποσυρθεῖ γιὰ νὰ φτιάξω τὸ κτίσμα μου κάπου ἄλλου. Ἀλλὰ φυσικά, τότε ἤμουν νέος καὶ δὲν διέθετα ἀκόμη τὸ κτίσμα,μποροῦσα ἀκόμη νὰ εἶμαι ψύχραιμος καὶ ἤρεμος. Καὶ ἡ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς ὑπόθεσης δὲν μὲ ἀναστάτωσε ἰδιαίτερα, μόνο πού δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ τὴν ἐρμηνεύσω. Ἄν ἐκεῖνος πού ἔσκαβε ἐκεῖ κατευθυνόταν ὄντως πρὸς τὰ ἐμένα, ἐπειδὴ μὲ εἶχε ἀκούσει νὰ σκάβω, τότε δὲν μπορούσε νὰ ἐξακριβωθεῖ ὅταν ἄλλαζε κατεύθυνση, ὅπως πράγματι συνέβαινε τότε, ἂν αὐτὸ ὀφειλόταν στὸ ὅτι ἡ παύση ἐργασίας μου τοῦ στεροῦσε κάθε στοιχεῖο γιὰ τὴν πορεία του ἢ ἂν ἄλλαζε ὁ ἴδιος γνώμη. Ἴσως ὅμως νὰ ἔκανα λάθος ἐξαρχῆς καὶ οὐδέποτε νὰ κατευθυνόταν καταπάνω μου, πάντως ὁ ἦχος δυνάμωσε ἀκόμη γιὰ κάποιο διάστημα, σὰν νὰ πλησίαζε, νεαρός ἐγὼ ἴσως καὶ νὰ μὴ δυσαρεστιόμουν ἂν ἔβλεπα ἄξαφνα τὸ σκαφτιὰ νὰ ξεπροβάλλει ἀπὸ τὸ χῶμα, ὥστόσο δὲν συνέβη κάτι τέτοιο, ἀπὸ ἓνα σημεῖο κι ἔπειτα τὸ σκάψιμο ἄρχισε νὰ ἐξασθενεῖ, γινόταν ὀλοένα καὶ πιὸ σιγανό, σὰν νὰ ἐγκατέλειπε σιγὰ σιγὰ ὁ σκαφτιὰς τὴν ἀρχικὴ του πορεία καὶ μονομιᾶς σῶπασε ἐντελῶς, σὰν νὰ εἶχε ἀποφασίσει νὰ ἀκολουθήσει μιά ἐκ διαμέτρου ἀντιθετὴ κατεύθυνση καὶ νὰ ἀπομακρυνόταν σταθερὰ ἀπὸ μένα. Γιὰ πολλὴ ὥρα ἀκόμη προσπαθοῦσα νὰ τὸν ἀκούσω

στη σιωπή προτοῦ ἀρχίσω καὶ πάλι νὰ δουλεύω. Αὐτὴ ἡ προειδοποίησις ἦταν βέβαια ἀρκετὰ σαφής, ὅμως σύντομα τὴν εἶχα ξεχάσει καὶ σχεδὸν δὲν ἐπηρέασε τὸ σχεδιασμὸ τοῦ κτίσματός μου. Μεταξὺ τοῦ τότε καὶ τοῦ τώρα μεσολαβεῖ ἡ περίοδος τῆς ὠριμότητάς μου, μήπως ὅμως δὲν εἶναι σὰν νὰ μὴ μεσολαβεῖ τίποτα, ἀκόμη κάνω μιὰ μεγάλη παύση ἐργασίας καὶ ἀφουγκράζομαι τὸν τοῖχο καὶ ὁ σκαφτιάς ἔχει καὶ πάλι ἀλλάξει γνώμη, ἔκανε μεταβολή, ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸ ταξίδι του, θεωρεῖ πὼς μοῦ ἄφησε ἐν τῷ μεταξὺ ἀρκετὸ χρόνο νὰ προετοιμαστῶ γιὰ τὴν ὑποδοχή του. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆ δική μου πλευρὰ εἶναι ὅλα λιγότερο προετοιμασμένα ἀπ' ὅσο ἦταν τότε, τὸ μεγάλο κτίσμα ἀπλώνεται ἀπροστάτευτο κι ἐγὼ δὲν εἶμαι πιά ἕνας μικρὸς μαθητευόμενος μὰ ἕνας γέρος τεχνίτης καὶ ὅσες δυνάμεις μοῦ ἀπομένουν μὲ ἐγκαταλείπουν ὅταν πρόκειται νὰ πάρω ἀποφάσεις. "Ὅσο γέρος καὶ νὰ εἶμαι μοῦ φαίνεται πὼς θὰ προτιμοῦσα νὰ εἶμαι πιὸ γέρος ἀκόμα, τόσο γέρος πού νὰ μὴν μπορῶ πιά καθόλου νὰ ἀνασηκωθῶ ἀπὸ τὸ στρῶμα μου κάτω ἀπὸ τὰ βρῦα. Γιατὶ στὴν πραγματικότητα δὲν ἀντέχω ἐδῶ, σηκώνομαι καὶ τρέχω καὶ πάλι κάτω, μέσα στὸ σπίτι, λὲς καὶ γέμισα ἐδῶ πάνω ἔγνοιες ἀντὶ γαλήνη. Πῶς εἶχαν τὰ πράγματα τελευταῖα; Εἶχε γίνει πιὸ σιγανὸ τὸ σφύριγμα; Ὁχι, εἶχε δυναμώσει. Ἀφουγκράζομαι σὲ δέκα τυχαῖα σημεῖα καὶ διαπιστώνω ξεκάθαρα τὴν πλάνη, τὸ σφύριγμα ἐξακολουθεῖ τὸ ἴδιο, τίποτα δὲν ἄλλαξε. Ἐκεῖ πέρα δὲν συμβαίνουν ἀλλαγές, ἐκεῖ εἶναι ἤρεμοι καὶ ὑπεράνω τοῦ χρόνου, ἐδῶ ὅμως κάθε στιγμή ταράζει αὐτὸν

πού αφουγκράζεται. Και παίρνω και πάλι τὸν μακρὸ δρόμο πίσω στὴν κεντρικὴ πλατεία, ὅλα γύρω μου φαίνονται ἀναστατωμένα κι αὐτὰ φαίνονται νὰ μὲ κοιτάζουν, καὶ ἀμέσως μετὰ νὰ ἀποστρέφουν τὸ βλέμμα, γιὰ νὰ μὴ μὲ ἐνοχλήσουν, καὶ πάλι πασχίζουν νὰ διαβάσουν στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου μου τίς σωτήριες ἀποφάσεις. Κουνῶ τὸ κεφάλι, ἀφοῦ δὲν ἔχω καμία. Οὔτε πάω στὴν κεντρικὴ πλατεία γιὰ νὰ θέσω σὲ ἐφαρμογὴ κάποιον σχέδιο. Περνῶ ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅπου σκόπευα νὰ ξεκινήσω τὴν ἀνιχνευτικὴ σήραγγα, τὸ ἐλέγχω καὶ πάλι. Θὰ ἦταν ἓνα καλὸ σημεῖο, ἢ σήραγγα θὰ ὀδηγοῦσε πρὸς τὴν κατεύθυνση ὅπου βρίσκονται οἱ περισσότερες μικρὲς στοῆς ἐξαερισμοῦ, οἱ ὁποῖες θὰ διευκόλυναν πολὺ τὴν ἐργασία μου, ἴσως καὶ νὰ μὴν εἶχα νὰ σκάψω πολὺ μακριά, ἴσως νὰ μὴν ἔπρεπε κἀν νὰ πλησιάσω τὴν πηγὴ τοῦ ἤχου, ἴσως καὶ νὰ ἀρκοῦσε νὰ ἀφουγκραστῶ τίς στοῆς ἐξαερισμοῦ. Ἀλλὰ κανένας συλλογισμὸς δὲν μὲ πείθει νὰ ξεκινήσω μὲ τὴν ἐργασία αὐτή. Αὐτὴ ἢ σήραγγα νὰ μοῦ φέρει βεβαιότητα: "Ἐχω φτάσει στὸ σημεῖο νὰ μὴ θέλω κἀν βεβαιότητα. Στὴν κεντρικὴ πλατεία διαλέγω ἓνα ὠραῖο κομμάτι γδαρμένο κόκκινο κρέας καὶ χώνομαι μὲ αὐτὸ σὲ ἓνα λόφο ἀπὸ χῶμα, ἐκεῖ τουλάχιστον θὰ ὑπάρχει ἡσυχία, ἂν ὑπάρχει ἀκόμα ἐδῶ κάπου πραγματικὴ ἡσυχία. Γλείφω καὶ τσιμπολογᾶω τὸ κρέας, ἢ σκέψη μου πάει στὸ ξένο ζῶν πού τραβᾷ τὸ δρόμο του πέρα μακριὰ καὶ μετὰ πάλι στὶς προμήθειές μου, πού θὰ ἔπρεπε νὰ τίς ἀπολαύσω μὲ γρήγορο τέλος, ὅσο ἔχω ἀκόμη τὴ δυνατότητα. Αὐτὸ τὸ πλῆθος

ταῖο εἶναι μᾶλλον τὸ μόνο πραγματοποιήσιμο σχέδιο πού μου ἀπομένει. Κατὰ τὰ ἄλλα προσπαθῶ νὰ μαντέψω τὸ σχέδιο τοῦ ζώου. Βρίσκεται σὲ περιπλάνηση ἢ δουλεύει μὲς στὸ δικό του κτίσμα; Ἄν βρίσκεται σὲ περιπλάνηση, θὰ ἦταν ἴσως δυνατὴ κάποια συνεννόηση μαζί του. Ἄν ὄντως φτάσει ὡς ἐδῶ, θὰ τοῦ δώσω κάποιες ἀπὸ τίς προμήθειές μου καὶ θὰ τραβήξει τὸ δρόμο του. Μὰ ναι, θὰ τραβήξει τὸ δρόμο του. Μέσα στὸ λόφο μου μπορῶ φυσικὰ νὰ δειρεύομαι τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ μιὰ συνεννόηση, ἐνῶ γνωρίζω καλὰ πῶς δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο καὶ πῶς τὴ στιγμή πού θὰ ἀντικρίσουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, μόλις αισθανθοῦμε τὴν παρουσία τοῦ ἄλλου, καὶ οἱ δύο τὸ ἴδιο ἐκτὸς ἑαυτοῦ, κανένας πρῶτος, κανένας δεύτερος, μὲ μιὰ νέα, διαφορετικὴ πείνα, ἀκόμα κι ἂν εἴμαστε ἐντελῶς χορτάτοι, θὰ ριχτοῦμε ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλο μὲ νύχια καὶ μὲ δόντια. Καὶ ὅπως πάντα, ἔτσι καὶ τώρα, ἀπόλυτα δικαιολογημένα, γιατί ποιός, ἀκόμα κι ἂν βρίσκεται σὲ περιπλάνηση, δὲν θὰ ἄλλαζε τὰ ταξιδιωτικὰ καὶ τὰ μελλοντικὰ του σχέδια μπροστὰ στὸ κτίσμα. Ὅμως, ἴσως τὸ ζῶο νὰ σκάβει τὸ δικό του κτίσμα, τότε δὲν μπορῶ οὔτε κἀν νὰ δειρεύομαι μιὰ συνεννόηση. Ἀκόμα κι ἂν ἦταν ἓνα ζῶο τόσο παράξενο πού νὰ ἀνεχόταν τὸ κτίσμα του μιὰ τέτοια γειτνίαση, τὸ δικό μου κτίσμα δὲν τὴν ἀνέχεται, τουλάχιστον ὄχι μιὰ γειτνίαση πού νὰ τὸ ἀκούω. Τώρα βέβαια φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ζῶο πολὺ μακριά, ἂν ἀποτραβιόταν ἀκόμα λίγο θὰ χανόταν μᾶλλον καὶ ὁ ἦχος, ἴσως τότε νὰ ἦταν πάλι ὅλα καλά, ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ, στὴν περι-

πτωση αὐτὴ θὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ δυσάρεστη ἀλλὰ εὐεργετική ἐμπειρία. Θὰ μὲ παρακινούσε νὰ προβῶ σὲ πολλές διαφορετικές βελτιώσεις, ὅταν ἔχω ἡρεμία καὶ δὲν μὲ βιάζει ἄμεσα ὁ κίνδυνος εἶμαι ἀκόμη ἰκανὸς νὰ διεκπεραιώσω ἱκανοποιητικὰ κάθε λογγῆς δουλειά. Ἴσως τὸ ζῶο, μὲ τὶς ἀπεριόριστες δυνατότητες ἐργασίας πού φαίνεται νὰ διαθέτει, νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν προέκταση τοῦ κτίσματός του πρὸς τὴ δική μου κατεύθυνση καὶ νὰ ἀποζημιωθεῖ γι' αὐτὸ ἐπεκτεινόμενο πρὸς μιὰν ἄλλη πλευρά. Κι αὐτὸ δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ διαπραγματεύσεις παρὰ μονάχα μὲ τὴν ἴδια τὴ λογικὴ τοῦ ζώου ἢ μὲ κάποια πίεση ἀπὸ μέρους μου. Σὲ κάθε περίπτωση θὰ εἶναι καθοριστικὸ εἴαν καὶ τί γνωρίζει τὸ ζῶο γιὰ μένα. Ὅσο περισσότερο τὸ σκέφτομαι τόσο πιο ἀπίθανο μού φαίνεται νὰ μὲ ἔχει ἀκούσει τὸ ζῶο, εἶναι δυνατόν, ἂν καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ φανταστῶ, νὰ ἔχει συγκεντρώσει κάποιες πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὸ ἄτομό μου, ἀλλὰ μᾶλλον δὲν μὲ ἔχει ἀκούσει. Ὅσο δὲν γνώριζα τὴν ὑπαρξή του δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ἀκούσει, γιατί τότε παρέμενα ἤσυχος, δὲν ὑπάρχει τίποτα πιο ἤσυχο ἀπὸ τὸ ἀντάμωμα μὲ τὸ κτίσμα, ἀργότερα, ὅταν ἔκανα τὰ δοκιμαστικὰ σκαψίματα, θὰ μπορούσε βέβαια νὰ μὲ εἶχε ἀκούσει, ἂν καὶ μὲ τὸν τρόπο πού σκάβω ἐγὼ ὁ θόρυβος εἶναι ελάχιστος· ἂν μὲ εἶχε ὅμως ἀκούσει θὰ τὸ καταλάβαινα, ἂν μὴ τι ἄλλο θὰ ἔκανε συχνές παύσεις καθὼς δούλευε γιὰ νὰ ἀφουγκραστεῖ, ἀλλὰ ὅλα παρέμειναν ἀπαράλλαχτα, τὸ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑΣ

Τὸ διήγημα *Τὸ κτίσμα* γράφεται κατὰ πάσα πιθανότητα τὸν χειμῶνα τοῦ 1923/24, πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα γραπτὰ τοῦ Franz Kafka. Ὁ τίτλος του (*Der Bau*) δίδεται ἀπὸ τὸν φίλο τοῦ Kafka, τὸν Max Brod, πὺ ἀναλαμβάνει καὶ τὴν πρώτη του ἐκδόση.

Ἡ παρούσα μετάφραση ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως (*Schriften Tagebücher Briefe. Kritische Ausgabe, herausgegeben von Jürgen Born, Gerhard Neumann, Malcolm Pasley und Jost Schillemeit. Frankfurt/M. Fischer Verlag 1982*) καὶ ὄχι τὶς ἐκδόσεις τοῦ Max Brod. Ἡ διαφορὰ ἐγκοιται βασικά στὴ στίξη, πὺ ὡστόσο, στὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι καθοριστικὴ: ἐνῶ στὶς παλαιότερες ἐκδόσεις τεμαχίζονται οἱ προτάσεις δημιουργώντας ἓναν γρήγορο ρυθμὸ, ἡ κριτικὴ ἐκδόση διατηρεῖ τὶς μακριὰς προτάσεις τοῦ χειρογράφου καὶ μαζί με αὐτὲς τὸν λαβυρινθώδη χαρακτῆρα τῆς γραφῆς, στὸν ὅποιο ὀφείλεται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ γοητεία τοῦ κειμένου.

ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ FRANZ KAFKA

- 1883 Ὁ Franz Kafka γεννιέται στις 3 Ἰουλίου στὴν Πράγα, πρωτότοκος γιὸς τοῦ ἐμπόρου Hermann Kafka καὶ τῆς Julie τὸ γένος Löwy.
- 1901 Ἀπολυτήριον γερμανικοῦ Λυκείου.
- 1901-6 Σπουδές στὸ γερμανικὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πράγας. Ἀρχικὰ παρακολουθεῖ μαθήματα χημείας, γερμανικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας τῆς τέχνης, στὴ συνέχεια καταλήγει στὴ νομικὴ.
- 1904 Ἀρχίζει νὰ δουλεύει τὴν πρώτη μορφή τῆς *Περιγραφῆς ἐνὸς ἀγώνα* (*Beschreibungen eines Kampfes*).
- 1905 Διδακτορικὸ νομικῆς. Ἐσκησις ὡς δικηγόρος στὰ ἀστικά καὶ ποινικά δικαστήρια τῆς πόλης.
- 1906 Ἀρχίζει νὰ δουλεύει τὴν πρώτη μορφή τοῦ διηγήματος *Προετοιμασίες ἐνὸς γάμου στὸ χωριό* (*Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande*).
- 1907-8 Προσλαμβάνεται στὴν ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία Assigurationi Generali τῆς Πράγας.
- 1908 Πρώτη δημοσίευση: στὸ διμηνιαῖο περιοδικὸ *Hyperion* δημοσιεύονται μικρὰ πεζὰ μὲ τὸν γενικὸ τίτλον *Στοχασμός* (*Betrachtung*). Ἐργάζεται στὸ βασιλικὸ ἀσφαλιστικὸ ἴδρυμα ἐργατικῶν ἀτυχημάτων τῆς Βοημίας.
- 1910 Δημοσιεύεται μιὰ συλλογὴ μικρῶν πεζῶν μὲ τὸν γενικὸ τίτλον *Στοχασμοί* (*Betrachtungen*) στὴν ἡμερήσια ἐφημερίδα τῆς Πράγας *Bohemia*. Ταξίδι στὸ Παρίσι.
- 1911 Ταξίδι στὴν Ἑλβετία, τὴ Βόρεια Ἰταλία καὶ τὸ Παρίσι. Ἡ πρώτη μιᾶς μακρᾶς σειρᾶς παραμονῶν σὲ σανατόριο.

- 1912 Γράφει μεταξύ άλλων τὰ διηγήματα *Ἡ καταδίκη* (*Das Urteil*) καὶ *Ἡ μεταμόρφωση* (*Die Verwandlung*). Ἀρχίζει τὴ συγγραφή τοῦ μυθιστορήματος *Ὁ ἀπολεσθεὶς* (*Der Verschollene*), ποὺ δημοσιεύεται τὸ 1927 ἀπὸ τὸν Max Brod μετὰ τὸν τίτλο *Ἀμερική* (*Amerika*). Ἀλληλογραφία μετὰ τὴ Felice Bauer. Δημοσιεύεται τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Franz Kafka μετὰ τὸν τίτλο *Στοχασμοί* (*Betrachtungen*).
- 1913 Δημοσιεύεται ὡς αὐτοτελὲς διήγημα τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ μυθιστορήματος *Ὁ ἀπολεσθεὶς* μετὰ τὸν τίτλο *Ὁ θερμαστής*. *Ἕνα ἀπόσπασμα* (*Der Heizer. Ein Fragment*). Δημοσιεύεται τὸ διήγημα *Ἡ καταδίκη* (*Das Urteil*).
- 1914 Ἀρραβῶνας τοῦ Franz Kafka μετὰ τὴ Felice Bauer. Διάλυση τοῦ ἀρραβῶνα ἓνα μῆνα ἀργότερα. Ἀρχίζει τὴ συγγραφή τοῦ μυθιστορήματος *Ἡ δίκη* (*Der Proceß*). Γράφει μεταξύ άλλων τὸ διήγημα *Στὴν ἀποικία τῶν τιμωρημένων* (*In der Strafkolonie*).
- 1915 Δημοσιεύεται τὸ διήγημα *Ἡ μεταμόρφωση* (*Die Verwandlung*).
- 1916-17 Γράφει πολλὰ σύντομα κείμενα, ἰδίως ἐκεῖνα ποὺ θὰ περιληφθοῦν ἀργότερα στὴ συλλογὴ *Ἕνας ἀγροτικός γιατρός* (*Ein Landarzt*).
- 1917 Ἀρραβωνιάζεται γιὰ δευτέρη φορὰ μετὰ τὴ Felice Bauer. Διάγνωση φυματίωσης. Διάλυση τοῦ δευτέρου ἀρραβῶνα.
- 1917-18 Διαμονὴ στὸ ἀγρόκτημα τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ottla. Γράφει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀφορισμούς.
- 1919 Ἀρραβῶνας μετὰ τὴν Julie Wohryzek. Δημοσιεύεται τὸ διήγημα *Στὴν ἀποικία τῶν τιμωρημένων* (*In der Strafkolonie*). Γράφει τὸ *Γράμμα στὸν πατέρα* (*Brief an den Vater*).
- 1920 Ἀλληλογραφία μετὰ τὴ Milena Jesenka. Δημοσιεύεται ἡ

συλλογή Αγροτικός γιατρός. Μικρά διηγήματα (Ein Landarzt. Kleine Erzählungen). Διάλυση του άρραβώνα με την Julie Wohryzek.

- 1922 Αρχίζει τη συγγραφή του μυθιστορήματος *Ο πύργος* (Das Schloß). Γράφει μεταξύ άλλων το διήγημα *Ένας καλλιτέχνης της πείνας* (Ein Hungerkünstler). Συνταξιοδότηση.
- 1923 Μετακομίζει στο Βερολίνο όπου συζεί με την Dora Diamant. Γράφει μεταξύ άλλων το διήγημα *Μια μικρόσωμη γυναίκα* (Eine kleine Frau).
- 1923/4 Γράφει *Το Κτίσμα* (Der Bau).
- 1924 *Επιδείνωση της υγείας του. Επιστροφή στην Πράγα. Γράφει το διήγημα *Ιωσηφίνα ή τραγουδίστρια ή το έθνος των ποντικών* (Josefine die Sangerin oder das Volk der Mause). Ο Franz Kafka πεθαίνει στις 3 Ιουνίου και κηδεύεται στο εβραϊκό νεκροταφείο της Πράγας.*

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ FRANZ KAFKA «ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ», ΣΕ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΡΑΣΙΔΑΚΗ, ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕ
ΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΦΙΛΜΟΓΡΑΦΗ
ΘΗΚΕ ΣΤΟ «ΦΑΣΜΑ» ΤΟΥ ΠΑΝ. ΚΑΠΕΝΗ. ΟΙ ΤΥ
ΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ
ΜΠΟΥΚΑΛΑ. ΤΟ ΜΟΝΤΑΖ ΕΚΑΝΕ Η Ρ. ΑΜΟΛΟΧΙ
ΤΟΥ. Η ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΗ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ ΧΑΡΤΙ CHAMOIS
100 ΓΡΑΜΜ. ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑΣ. Η
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟΥ ΘΟΔ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΝ. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ 1.500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΝ
ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 2001 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΕΡ
ΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΕ ΚΡΙΣΗ.
ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ Ο
ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΓΡΑ»

Αριθμός έκδοσης

512

« ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΑ ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ καὶ δείχνει πετυχημένο. Ἀπὸ ἔξω δὲν φαίνεται οὐσιαστικά παρὰ μιὰ μεγάλη τρύπα, ἢ ὁποία ὅμως στὴν πραγματικότητα δὲν ὁδηγεῖ πουθενά, ἤδη μετὰ ἀπὸ λίγα βήματα συναντᾶ κανεὶς φυσικό, ἀδιapέραστο πέτρωμα, δὲν θέλω νὰ παινευτῶ πὼς σχεδιάσα τὴν παραπλάνηση αὐτὴ ἐπίτηδες, δὲν ἦταν παρὰ ὑπόλειμμα μιᾶς ἀπὸ τίς πολλές μάταιες ἀπόπειρες οἰκοδομησῆς, ἀλλὰ τελικὰ μοῦ φάνηκε σκόπιμο νὰ ἀφήσω τὴ μιὰ αὐτὴ τρύπα ἀνοιχτή. Φυσικά, κάποια τεχνάσματα εἶναι τόσο λεπτὰ πὺν γίνονται παγίδα ἀπὸ μόνον τους, τὸ γνωρίζω καλύτερα ἀπὸ τὸν ὁποιοδήποτε καὶ εἶναι ἀναντίρρητα προκλητικό νὰ προσελκύει κανεὶς τὴν προσοχὴ στὴν πιθανότητα νὰ ὑπάρχει ἐδῶ κάτι ἄξιο ἔρευνας. Ὅμως με ὑποτιμᾷ ὅποιος θεωρεῖ πὼς εἶμαι δειλὸς καὶ πὼς κατασκευάζω τὸ κτίσμα ἀπὸ δειλία καὶ μόνον. Γύρω στὰ χίλια βήματα ἀπὸ τὴν τρύπα αὐτὴ βρίσκεται, καλυμμένη ἀπὸ ἓνα πλέγμα βρύων, ἡ πραγματικὴ εἴσοδος τοῦ κτίσματος [. . .] »

Τὸ διήγημα Τὸ κτίσμα γράφεται κατὰ πάσα πιθανότητα τὸν χειμῶνα τοῦ 1923/24, πρόκειται ὀηλαδὴ γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα γραπτὰ τοῦ Φράντς Κάφκα. Ἡ παρούσα ἔκδοση καὶ μετάφραση διατηρεῖ τίς μακριές προτάσεις τοῦ χειρογράφου καὶ μαζί με αὐτὲς τὸν λαβυρινθιώδη χαρακτήρα τῆς γραφῆς, στὸν ὅποιο ὀφείλεται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ γοητεία τοῦ κειμένου.